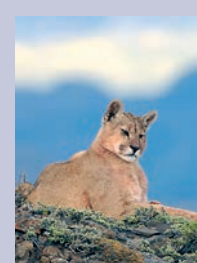

VÅRE
ROVDYR

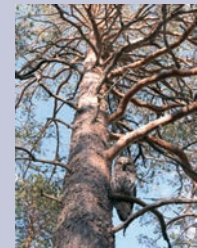
Nr. 4/2011

Årgang 25

Forside:
Puma i Chile.
Foto: Rune Bjørnstad.

Bakside:
Lappule i Hedmark.
Foto: Rune Bjørnstad.

Side 104
Tillitsfull lappule fikk håndspåleggelse

Side 108
Mink som predator på svaner

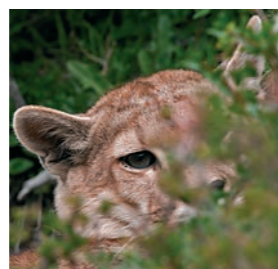
Side 112
Ulvestatus vinteren 2010–2011

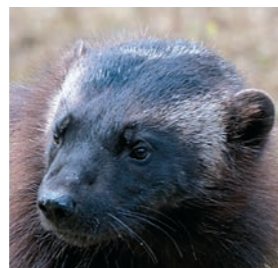
Side 114
Lappugla – en eksklusiv og krevende leieboer

Side 121
Albert W. Owesens nye løvebok

Side 122
Patagonias skygger

Side 130
Yngleregistrering av jerv i Norge i 2011

Beitenekt

Våren 2011 sendte Mattilsynet ut et varsel om beitenekt til 208 saueiere. Bakgrunnen for brevet var de store tapene av sau på beite grunnet bl.a. rovdyr. I programmet Brennpunkt, som ble sendt i uke 45 på NRK1, ble dette temaet tatt opp. Programmet viste en husdyreier som på tross av varsler fra Mattilsynet sendte sauene sine ut i rovdyrområder og med knapt tilsyn. Resultatet av dette ble at han mistet hver fjerde sau for inneværende beitesesong.

Brennpunkt fulgte bonden Jostein Omlis dyr fra gården Utgård i Steinkjer som har beitet i Brandheia på Fosenhalvøya i 50 år. Han sier at dette fungerte fint helt fram til starten av 1990-tallet. Siden den gang har rovdynene gjort stadig kraftigere innhogg i saueflokken hans. I fjor kom 220 av Omlis 650 sauer aldri hjem fra villmarka.

– Ja, jeg vet at jeg slipper ut dyra mine i rovdyrland. Jeg gjør det med åpne øyne og skrekk i sinn, sier Omlis til NRK.

Om det er dette som er noe av bakgrunnen for at Direktoratet for naturforvaltning (DN) nå går inn i et prosjekt for å fjerne alle store rovdyr på Fosenhalvøya er ikke helt klart. Det som er sikkert er at rovviltnemnda i regionen har vedtatt at det ikke skal være ynglende gaupe og jerv på Fosen, og derfor sier Knut Morten Vangen i DN at det er interessant å studere konsekvensene overfor reindrifta. Så kan man lure på om dette også vil få følger for bonden Omlis, slik at han kan fortsette å slippe sauene sine ut uten særlig tilsyn.

Hver gang slike saker er oppe så er det rovdynene som taper. De dyrene som naturlig hører hjemme i den norske naturen må vike plassen for domestiserte husdyr som ikke evner å klare seg ute. Mattilsynets brev var positivt, men vedtaket om å fjerne alle rovdynene i dette området gjør at rovdynene igjen taper.

Arne Flor

Miniuglebesøk

Lørdagen er en deilig dag. Da kan en ligge lenge og nyte kaffe og dagens avis med god ryggstøtte, og ha Nitimen på i bakgrunnen. Lørdag den 19. november ble helt annerledes. Midt i Nitimen hørte jeg at en fugl fly i vindusruta. Jeg kikket bort mot vinduet og så at en fugl på størrelse med en trost fløy bort. Samtidig la jeg merke til at det var mye lyd fra småfuglene på utsiden. Utenfor soveromsvinduet har jeg satt opp en fuglemater med solsikkefrø, og der var det mye liv. Jeg tenkte ikke noe mer over lyden av varsling fra meisene før en fugl på nytt fløy i ruta. Føringssplassen på utsiden av soveromsvinduet har jevnlig besøk av en spurvehauk som nå og da tar med seg en av småfugl-

ene. Under noen av disse angrepene har det skjedd at en meis eller en annen fugl har flydd i ruta for å komme unna hauken. Jeg gikk bort til vinduet for å se om jeg kunne se spurvehauken, men ingen hauk var å se. Meisene fløy fram og tilbake og var utrolig aktive. Da så jeg ei spurveugle som satt litt unna. Noen meiser fløy rundt den, men det virket som om spurveugla ikke brydde seg om dem. Etter noen minutter fløy den bort til fuglemateren og satte seg på ei grein i pæretreet hvor materen henger. Den kikket rett mot meg. Avstanden fra vinduet og bort til ugla var bare to – tre meter. Den bøyd på hodet, strakk

seg og sjekket tydelig sitt eget speilbilde i vinduet. Spurveugla satt og så på en konkurrent som den ville ha bort. Trolig var dette en hann som ikke tolererte en annen hann i sitt område. Etter å ha sittet slik og vurdert fienden, så angrep den. Det endte med at den fløy rett i ruta. Bildene viser at den går i ruta med klørne først og på den måten har den ikke blitt skadet av glassruta. Utover dagen forandret lyset seg og refleksene ble annerledes. Jeg så ikke flere angrep mot eget speilbilde av spurveugla, men artig var det å stå så nært til denne flotte fuglen. Kaffen ble kald, men hva gjør det når man får et slikt besøk?

Arne Flor

Våre Rovdyr

utgis av Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Tillitsfull lappugle fikk håndspåleggelse

Våren 2011 ble et ugleår av historiske dimensjoner i Hedmark, ikke minst fordi mer enn 20 par lappugler ble funnet hekkende i fylket. Mange fikk oppleve den flotte og eksotiske ugla på nært hold, men det skal mye til for å slå den nærkontakten som ble Rune Bjørnstad og Roar Solheim til del. Her forteller de om sitt uvanlige lappuglemøte.

Av
**Rune Bjørnstad og
Roar Solheim**

Hoo–hoo–hoo–hoo–hooo

Lappuglebassen ruller mellom trestammene. Det er den 17. april 2011, og stedet er Åmot kommune i Hedmark. Jeg (Roar) står ved et gammelt hønsehaukreir, og gjennom kikkerten møter jeg et par intenst gule lappugleøyne. Ugla ligger trolig på egg og har akkurat varslet om uvedkommende. Jeg tar ned kikkerten, og går litt nærmere til uglehodet forsvinner over reirkanten. Rundt ti minutter rusler jeg rundt uten å se på ugla. Jeg vet hun følger meg med blikket og vil ikke risikere å skremme den av reiret. Deretter trekker jeg meg stille unna og lar ugla være i fred.

Den 21 april var det nytt besøk hos ugla. Ingen varsling denne gang, men det store uglehodet på reiret følger med. Jeg gjør som sist, bruker omkring 20 minutter hvor jeg rusler rundt mens ugla ser meg. Hensikten er at ugla skal venne seg til at det tobente kreket på bakken ikke er farlig, og akseptere menneskers nærvær.

Etter et par «tilvenningsbesøk» til er jeg spent da jeg setter meg åpent 20 meter fra reirtreet. Etter noen minutter høres intense tiggelyder fra reiret. Klokket 21.50 kommer et stort, grått ugleflak glidende, med mus i nebbet. Det er hannen! Han setter seg rundt 60 meter unna, og sitter et par minutter. Den flytter seg så til et nabotre, og flyr vekk da den ser og hører meg. Jeg forlater stedet omgående. Dette var eneste gang en av uglene fløy vekk mens jeg satt ved reirplassen.

Etter flere kveldstimer ved reirplassen brydde ikke uglene seg nevneverdig om min tilstedeværelse, selv om jeg satt uten kamuflasje. Nå skulle uglens toleransengrense bli satt på prøve.

Noen av de viktige opplysningene å samle inn om lappuglene i Hedmark i år, var å forsøke å fastslå uglens alder. Dernest var det ønskelig å nappe ut noen blodpennefjer fra så mange unger som mulig, for å samle DNA fra fuglene. Dette kan kanskje brukes i fremtidig analyse av slektskap og opprinnelse. Da jeg fikk vite om Runes reirfunn spurte jeg tidlig om muligheten til å få bli med og se på hekkeplassen. Jo, det var det ikke noe i veien for, men Rune var ikke spesielt lysten på at uglene skulle ringmerkes, siden han ønsket å fotografere dem i mest mulig upåvirket tilstand. Det var for så vidt ikke noe problem, for noen fjærprøver fra ungene kunne lett samles inn uten å ringmerke fuglene. Ja, hvis det kunne la seg gjøre, så var et besøk ikke noe problem.

Den 5. juni var alt klart. Jeg kjørte til avtalt sted, og gikk inn i myrfuruskogen hvor Rune og Paul Granberg alt var på plass. Jeg hadde tatt med min sammenleggbare stige for å kunne klatre opp i reiret. Hunnen lå rolig oppe i furua og tittet ned på oss over kanten av en diger kvisthaug. Det var høyt opp dit, for reiret lå mye høyere enn stigen rakk. Men furua var heldigvis utstyrt med mange og grove greiner, så den lot ikke til å være umulig å entre, selv for en ugleforsker av den litt eldre årgangen. I mellomtida dukket også hannen opp. Den satt rolig og uforstyrret oppe i ei furu, bare noen titalls meter unna reiret. Han glippet halvsløvt med øynene, og det virket ikke som om han tok særlig notis av oss tobeininger på bakken. Rune spankulerte omkring og lagde grove «hooo»-lyder, og inniblant svarte hannen med sitt typiske lappuglerop. Rune gikk bort til treet som

lappuglehannen satt i, la hånda på stammen og hoet. Hannen kikket ned på ham, men ble bare sittende. Jo, dette var både kostelig og uvanlig, og så tillitsfulle ugler var det ikke noen grunn til å herje unødige med. Selv ikke da jeg gikk under reirtreet lot hannen til å bry seg om mitt nærvær. Verken varsellyder eller nebbknepping kunne høres. Skulle jeg våge meg på en reirenting?

Det fikk bære eller briste. Jeg pakket en håndfull prøverør i lomma, sammen med et lite Canon pocketkamera. Det var for mye styr å bringe med seg det faste fotoutstyret under klatring mellom alle furugreinene, så det lille kameraet fikk holde.

Jeg klatret til toppen av stigen. Uglemor lå på reiret, kikket ned, men ga verken fra seg ukvemslyder eller så ut til å bli skremt. Så var det over i furua. Fra den ene greina til den neste. Det var tett, og et par greiner knakk og braste ned fra treet. Hvordan ville ugla ta dette? Ingen problemer, hun ble bare liggende. Til slutt var jeg helt oppunder reirkanten, uten at hunnen hadde fløyet av. Forsiktig reiste jeg meg opp slik at hodet mitt kom opp i reirhøyde. Det ble nok litt i tøffeste laget, for nå fløy uglemor vekk. Men ikke langt, bare 5–6 meter til nærmeste furu. I reiret lå det fire store og flotte lappugleunger. Jeg klatret litt til, slik at jeg kunne sette meg godt til rette for å håndtere ungene. Nå kom lappuglemor tilbake, og landet på en grein rett ved reiret, en snau halvmeter unna meg. Der satt hun og strekte ut vingene mens hun

«Hva vil du i reiret mitt?» tenkte kanskje lappuglemor, da fotografen plutselig satt i treet like ved de fire, store ungene hennes. Bildet er tatt med et Canon G11 kamera. Foto: Roar Solheim.

kneppet med nebbet. Det GIKK tydeligvis en grense for hvor mye hun ville tolerere, så hvordan skulle resten forløpe?

Forsiktig strakte jeg ut den ene hånda og nappet ut 2–3 fjær fra den første ungen. Opp i prøveglasset med dem, og så ut etter fjær fra neste unge. Dette gikk forbausende bra. Hunnen kneppet, men ble sittende. Etter at fjærprøvene fra de fire ungene var sikret, fikk jeg også lirket fram kompaktkameraet, og sikret noen nærbilder av ungene med hunnen i bakgrunnen. Jeg lente meg litt nærmere mot uglemor. Hun så ikke ut til å la seg skremme. Det var fristende å forsøke å fange henne for å sjekke om hun var ringmerket, men samtidig hadde jeg ikke lyst til å gi denne eksepsjonelt tillitsfulle ugla en slik støkk. Langsamt strakte jeg høyre arm mot ugla, og la hånda på undersiden av greina hun satt på. Fremdeles ingen reaksjon. Jeg smøg hånda opp bak hennes høyre fot. Ugla ble sittende. Så strøk jeg henne forsiktig nedover tarsen. Ingen ring, og ugla satt! Så gjentok jeg manøveren og flyttet hånda til venstrefoten. På ny strøk jeg hånda nedover uglas tars, og kunne fastslå at

denne lappuglehunnen ikke var ringmerket. Nå tenkte jeg at det kanskje kunne gå an å fastslå sikker aldersbestemmelse på uglemor også. Derfor strakte jeg hånda videre for å få tak i vingetuppen hennes. Jeg håpet at jeg skulle kunne trekke ut den ene vingens slik at alle fjærtuppene skulle bli synlige. Men dette ble litt vel mye for uglemor. Da jeg hadde fått tak i de ytterste vingefjærene på høyrevingen hennes, syntes hun at det fikk være grenser! Nå lettet hun og fløy vekk.

Jeg klatret ned og kunne fornøyd konstatere at dette måtte være første gang en vill lappugle var taktilt sjekket for ringmerking! For en nærkontakt, og for en opplevelse! Heldigvis fikk vi sikret bilder av vingene på både hannen og hunnen ved dette reiret og kunne da fastslå at begge foreldrefuglene var ettåringer, klekket i 2010.

Etter Roars besøk oppi reiret var jeg (Rune) spent. Var uglene like tillitsfulle? Sent på natta var jeg tilbake. Jeg satte meg på det

Lappuglehannen tok liten notis av Rune, som gikk helt bort til treet han satt i. Da Rune ropte dype «hooo»-lyder, svarte hannen med sin karakteristiske lappuglesang. Foto: Roar Solheim.

faste stedet nord for reirtreet. Hunnen var av reiret et par ganger, bare noen minutter. Klokket 05.40 kom hannen med mus, i nydelig sollys. Det klikket i kameraet, men han lot seg knapt bry med det. Han landet på reiret, avleverte maten, og dro ut på jakt. Hannen satte seg ikke engang i nabotreet og kikket på meg etter at matseansen var over. Her var ting i orden.

Den 9. juni var jeg på nytt besøk. Det var to unger i reiret og to satt på kvister i reirtreet. Hunnen satt en meter over reiret og virket skarpere enn før. Hun varslet før jeg så reirplassen med en grov, nesten griselignende lyd. Jeg er på snarvisitt og går vekk.

Noen dager senere dro jeg opp på ny. En unge satt ca. 60 meter fra reiret i et tynt tørrtre, to satt nedenfor reiret og den siste hørte jeg tigge bak meg. For første gang satte jeg opp kamouflasjetelt. 20 meter fra ungen ventet jeg i håp om å få se mating utenfor reiret. Venter man lenge nok har man flaks, det henger sammen. Til slutt kom hannen glidende med mus i nebbet. Den satte seg ved siden av ungen og overleverte, kikket så vidt bort på kamouflasjen men brydde seg knapt. Nydelig!

Det ble skumt og tid for oppbrudd. Jeg gikk ut av teltet og begynte å ta det ned. Det tok ikke mange sekundene før hunnen satte seg i nabofurua. Hun kneppet med nebbet og var ikke blid. Jeg fikk på meg sekken og gikk noen meter da ugla nesten sneiet meg. Den satte seg 8–10 meter unna og kom med masse pludrellyder som nesten lignet kvitring. Jaså, den ville lokke meg unna! Jeg gjorde som den ville og fulgte etter. Den fulgte meg rundt 100 meter og satt litt foran meg da jeg bestemte meg for å teste den litt. Brått snudde jeg meg og gikk 20 meter tilbake dit jeg kom fra. Reaksjonen kom tvert. Hunnen lettet, kom flyvende og landet 5–6 meter unna og kneppet med nebbet. Jeg tok hintet og satte kursen mot bilen. Fornøyd dro ugla motsatt vei – mot reiret. Den var tydelig mer pågående da det ble skumt og jeg var alene.

Mitt siste besøk ved reiret var 17. juni. Da var alle fire ungene i live. Hunnen holdt seg i trærne rundt og var vaktpost.

Vi ser med spenning framover, men det skal nok mye til at vi opplever like tillitsfulle lappugler ved neste møte med de store grå.

Kveldsmaten er servert. Lappugleungene behøvde ikke sulte i år. Foto: Rune Bjørnstad.

Mink som predator på svaner

– med utgangspunkt i en voksen knoppsvane som høsten 2011 ble drept av denne rovpattedyrarten i Steinsfjorden i Buskerud

Av Viggo Ree

Minken har et variert menyvalg. I Nord-Amerika utgjør bisam et viktig byttedyr, mens arten i enkelte områder der den er introdusert vesentlig lever av fugl (Wilson & Mittermeier 2009). Dette mårdyrets predasjon på sjøfugler langs norskekysten er vel kjent også i vårt land. I ferskvannsmiljøer forsyner den seg av ulike våtmarksfugler, bl.a. andearter. Endog gjess og svaner ender opp som minkføde. Artens predasjon på svaner hører imidlertid til sjeldenhetene. Men i år fant det sted en slik tildragelse i Ringerike kommune i Buskerud.

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har gjennom 20 år drevet bestandsovervåking av vannfuglene i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem. Prosjektleder er Bjørn Harald Larsen fra Vestre Toten, og med i lokallagets overvåkingsgruppe er Morten Brandt, Kendt Myrmo og artikkelforfatteren (jf. Larsen mfl. 2009). De to sistnevnte bor i området. Som representant for NOF og medlem av Hole viltvalg blir jeg ofte kontaktet av folk som har sett eller funnet noe spesielt i ornitologisk sammenheng. Den 18.9.2011 kl. 13.11 kom det en telefon fra en dame som har hytte på Elviktangen ved Steinsfjorden – den nordøstlige delen av Tyrifjorden. Hun kunne fortelle at en mink nettopp hadde drept en svane like ved hytta, og jeg gav beskjed om at jeg ville ta turen dit for å sjekke saken nærmere.

Voksen knoppsvane drept

Elviktangen ligger såvidt over på Ringerikesiden av Steinsfjordens østside. Selve Elvika er et lite nordvendt våtmarksområde nordøst for tangen. Her er det et bra bestand av takrør, og et knoppsvanepar har i flere år hekket på denne lokaliteten. I år fikk ikke fuglene fram noen unger, men de holdt seg hele sommeren og utover høsten i sitt revir. Jeg kom fram til stedet like før kl. 15 denne søndagen, og ble møtt av Kjellaug Hvalstad Jørgensen fra Asker. Hun kunne fortelle at hendelsen fant sted om lag kl. 13.05. Svane-paret hadde beitet like nedenfor skrenten der hytta befinner seg, og hun hadde sett fuglene svømme i dette området. Med ett ble hun oppmerksom på en voldsom plasking i vannet. Kjellaug Hvalstad Jørgensens første tanke var at lyden kunne komme fra en elg som vasset i det grunne vannet. Hun gikk derfor ut mot rekkverket over skrenten, og fikk da øye på de to svanene. Den ene basket og slo med vingene, og hun så med en gang at en mink hadde bitt seg fast i bakhodet på denne fuglen. Mårdyret hang langs med svanens hals. Rent instinktivt grep hun en stein og kastet mot de kjempende dyrene. Men hun traff ikke. Svane gjorde samtidig et kast med hodet og halsen, og minken ble nok dessuten så overrasket over steinen som kom susende like ved at den slapp taket. Mårdyret svømte raskt mot land og forsvant mellom noen store steiner i strandkanten. Knoppsvanen veivet et par ganger med hals og vinger, men kollapset deretter og døde på stedet.

Siden svaneparet beitet i et område der avstanden til bunnen var rundt en meter er det nærliggende å tro at minken har angrepet mens hunnfuglen hadde hodet og halsen under vann. Det er i denne sammenheng interessant å se litt på disse to artenes vekter. Hannminker veier fra 0,85 til 1,8 kilo, mens hunnene er betydelig mindre – fra 0,45 til 0,84 kilo (Wilson & Mittermeier 2009). I snitt regner man med at en mink veier om lag en kilo. Voksne knoppsvaner veier mellom 5,5 og 15 kilo, og hunnene er noe mindre enn hannene (del Hoyo mfl. 1992). Gjennomsnittsvekten er ca. 10 kilo (Cramp & Simmons 1977). Det betyr at minken angriper og kan drepe et bytte som er om lag 10 ganger tyngre enn seg selv.

Steinsfjorden-svane merket i Drammenselva

Kjellaug Hvalstad Jørgensen ringte med en gang til politiet i Hønefoss (Nordre Buskerud politidistrikt), som oppgav mitt navn og telefonnummer. Værforholdene var slik at den minkdrepte fuglen ikke drev ut på fjorden, men ble liggende på stedet der den døde. Da jeg kom til stedet noe senere befant den seg i strandkanten like nedenfor hytta. Da hadde Kjellaug Hvalstad Jørgensens barnebarn Martin Tangen fra Åsa kommet til hytta, og han hadde tatt et par bilder av svanen. Jeg fikk også anledning til å fotografere i området, både mens den døde fuglen lå i strandkanten og etter at jeg hadde brakt den på land. Minken hadde bitt seg fast i bakhodet og punktert skalletaket på knoppsvanen. Fuglen var både ringmerket (Museum Stavanger-stålring 115751) og fargemerket (14B). Det var Christoffer Mikalsen fra Drammen som hadde satt ringer på svanen. Den fikk stålring i Drammenselva ved Krokstadelva i Nedre Eiker kommune den 15.3.2010, og det dreide seg om en hunn i sitt fjerde

Den minkdrepte knoppsvanehunnen drev inn til strandkanten på Elviktangen i Steinsfjorden, Buskerud den 18.9.2011. Foto: Viggo Ree.

kalenderår eller eldre (4K+). Fargeringen ble påmontert litt lenger vest i Drammenselva den 19.2.2011 – ved Loesmoen øst for Hokksund i Øvre Eiker kommune. Christoffer Mikalsen er en av de unge og dyktige medlemmene av NOF i Buskerud.

Under vannfuglovervåkingen i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem har NOF flere sesonger registrert både egg og fugleunger som er tatt av mink. Omfanget av minkpredasjon på makrellterner og måkearter i dette området ser ut til å ha økt de siste årene. 2007 var et år med flere slike tilfeller (jf. Larsen mfl. 2008).

Svaner ikke nevnt som byttedyr i Norge

Mitt bidrag for å få klarhet i denne knoppsvanens skjebne førte i etterkant naturlig nok til et litteratursøk for å få et innblikk i minkens predasjon på så store fugler. Det viste seg å være et begrenset materiale om svaner som byttedyr for dette mårdyret. Fra Norge klarte jeg ikke å finne noen tilfeller der minkpredasjon på svaner er beskrevet. En naturlig kilde å konsultere er bokverket *Norges dyr*. Her har Kjetil Bevinger skrevet om minken. I dette kapitlet er det kun nevnt at minkens viktigste

Norsk landbruksnæring har sørget for at minken i dag er utbredt over det meste av Norge. Her et eksemplar på Verket, Hurum i Buskerud den 13.1.2007. Foto: Eli Gates.

byttedyrgrupper i vårt land er fisk, pattedyr og til dels fugl (Bevinger 1990). De store forskjeller i tetthet i sjøfuglkoloniene i området med og uten mink er påpekt i dette bokverket. Opplysningene til Bevinger & Ree (1994) om introduksjoner av fremmede organismer i Norge inkluderer ikke mer om minkpredasjon på fugl enn å vise til at nylig rømte individer kan gjøre skade i hønsehus og sjøfuglkolonier. Kjetil Bevinger har senere bearbeidet dette materialet og gitt ut bok om emnet. Her omtales de samme forholdene, og under de innledende stikkordene under føde står det: «Foretrekker fisk, men lite kresen og spiser alt fra frosk til smågnagere og avfall» (Bevinger 2005).

Minkangrep på svaner i andre land

Det var først under søk etter opplysninger om minkangrep og minkpredasjon på svaner utenfor Norge at enkelte interess-

ante detaljer dukket opp. En henvendelse til Kjetil Bevinger via e-post den 19.9.2011 resulterte i to konkrete tips om kilder – én om mink og knoppsvaner fra Sverige og én om mink og trompetersvane fra Canada. Larsson (1960) gir en interessant skildring av situasjonen ved Østersjøkysten: «Nere på Borgmästarn' fanns det för endast ett par år sedan en koloni på 20-talet par tobisgrisslor under de stora klippblockan på sydsiden – nu ser vi bare en ensam tejt utanför stranden! Jag har sett minkens härjningar på många inlandslokaler, vid slättsjöar, der de passat på fisk och kräftor, på ånder och t.o.m. fullvuxna

Minken hadde punktert skalletaket på knoppsvanen i Steinsfjorden. Dagen etter at fuglen ble drept veide den 8,8 kilo. Foto: Viggo Ree.

svanar, men ingen stans tror jag verkning-erna har varit så fullkomligt ødeliggende för häckfågelfaunan som på dessa isolerade skär längst ut i havsbandet». Fra andre nordiske land fant jeg via søk på internett ett tilfelle om minkpredasjon på svane. Det dreide seg om en voksen sangsvane som var drept av en mink på Island. Flere fotografier var presentert i nettoppslaget, som var datert 27.1.2003. Her kan man se minken som står på iskanten ved det blodige hodet på den drepte fuglen (Snorrason 2003).

I Storbritannia er det flere beskrivelser av mink som angriper eller dreper svaner. The Swan Sanctuary er en veldedighetsorganisasjon som bl.a. svarer på henvendelser fra publikum. Et av de vanligst stilte spørsmålene er knyttet til hvilke arter som predaterer på svaneunger og voksne svaner. I svaret opplyses det at både rødrev og mink av og til dreper både unger og voksne fugler (The Swan Sanctuary 2011). Et nettoppslag om dronningens knoppsvaner i Themsen viser til at mink dreper både voksne fugler og unger, spesielt sistnevnte (Anonym 2003). Også fra våtmarksområder i Northamptonshire er mink omtalt som predator på knoppsvaner (Anonym 2007). Den 25.6.2007 ble det lastet opp et videoopptak fra Storbritannia på YouTube der en mink angriper en svømmende ungfugl av knoppsvane (Raven 2007). Mårddyret bet seg fast nederst på halsen (på baksiden), men

svanen kom fra angrepet med skrekken. Over 50.000 seere har sett dette videoinnslaget. I september 2008 ble en voksen knoppsvane med en mink som hadde bitt seg fast i fuglens hals fotografert i en innsjø i Wedmore i Somersset i England (Anonym 2008). Svanen overlevde angrepet. Hendelsen ble senere beskrevet med to ledsagende bilder av fotografen (Sheppard 2009). Kampen mellom minken og knoppsvanen pågikk i rundt 15 minutter. Mårddyret forsøkte å dra svanens hode under vann, og den satt en stund også oppe på fuglens rygg. Svanen forsøkte å få minken vekk med vingene, men den hadde hele tiden kjevene godt festet rundt fuglens hals. Rovvpattedyret dro deretter den tilsynelatende døde svanen opp på en liten øy i vannet, men her ble den distraheret av fotografen slik at den slapp taket. Svanen viste seg å være i live, og ble kort tid etter tatt hånd om av et dyreredningssenter. Knoppsvanen ble senere sluppet i vannet der den ble angrepet av minken.

Fra Nord-Amerika er det beskrevet et tilfelle der mink angrep en unge av trompetersvane i Canada (Siferd 1982). Denne fuglen overlevde. I er park i Ontario i samme land er mink antatt å være predator som drepte flere svaner (Jeffords 2009). Mink er også omtalt som predator på knoppsvane i tilknytning til en reportasje om vandaler som drepte en hekkefugl i Stratford i Ontario (Kastner 2010). På

Under vannfuglovervåkingen i Tyrifjord- en-området har det de siste årene vært registrert en økning i antall egg og fugler som er tatt av mink. Disse gråmåkeungene på øya Gåsa i Steinsfjorden ble funnet den 15.6.2007. Den ene levde, mens den andre var nylig drept. Predasjonsmønsteret hos mink er bl.a. avbiting av hodet. Det er derfor grunn til å tro at det var denne mår- dyrarten som hadde vært på Gåsa denne dagen. Foto: Viggo Ree.

Kjellaug Hvalstad Jørgensen ble den 18.9.2011 vitne til et drama få har sett i Norge. Hennes barnebarn Martin Tangen står her ved siden av den minkdrepte knoppsvanen i Ringerike kommune. I bakgrunnen hannen, som svømte rundt i Steinsfjorden og lette etter sin make. Foto: Viggo Ree

nettsidene til Creature Control (2011) i Michigan i USA, et firma som arbeider med skadedyr og løsninger av problemer knyttet til viltforvaltningen, opplyses det i forbindelse med minkens fødevalg at gjess og svaner er tilfeldige ofre for arten.

Landbrukets ansvar

Minken er en naturlig del av den nord-amerikanske faunaen. Her er den utbredt over mesteparten av nearktisk region. Arten ble innført som pelsdyr til Europa på begynnelsen av 1900-tallet. I Norge og Finland ble minkfarmer etablert på 1920-tallet. Allerede den gang ble det fra viltbiologisk hold advart mot import og farming av mink i vårt land. Disse advarslene og rådene var nyttesløse. Den første etableringen i norsk natur fant sted i Sunnhordland omkring 1930 som følge av rømminger av farmdyr (Bevanger & Ree 1994, Bevanger 2005). På Østlandet ble de første villminkstammene etablert i 1930-årene. Det var først tidlig på 1950-tallet at arten fikk skikkelig fotfeste over store deler av Sør-Norge. Landbruksinteressene hadde dermed sørget for en ny art i vår fauna, og utviklingen i tiden som fulgte skulle vise seg å få mange svært uheldige følger. I dag er minken utbredt over det meste av landet. Det er viktig å minne seg selv på dette forhold når man i dag registrerer mye fokus på ulike arter fra denne nærheten – både introduserte og naturlig innvandrende. Spesielt interessant er det å merke seg alle bestrebelser fra landbrukets side for å framstille innvandringen av ulv fra våre naboland i øst som en form for innførsel eller etablering av et fremmed dyr i Norge – mens det er taust fra disse kretser om minkens skadelige virkninger over hele landet. Minken finnes nå over store deler av Nord-Europa og Storbritannia, og den er i ferd med å etablere seg også i Mellom- og Sør-Europa (Mitchell-Jones mfl. 1999). Også i deler av Asia er arten etablert i det fri, bl.a. i Japan. De fleste bestandsetableringene skyldes rømte fangenskapsindivider, men enkelte steder er også mink bevisst sluppet ut i naturen. Sistnevnte forhold er knyttet til arten som jakt- og fangstobjekt.

Minken er som flere andre introduserte arter i Norge jaktbar hele året. Det snakkes i dag mye om ekstra bevilgninger og tiltak for å redusere minkbestanden i vårt land. Enkelte steder er man også innstilt på å utrydde arten. Sistnevnte lar seg vanske-

lig realisere, men på enkelte øyer kan en effektiv jakt eventuelt føre til at den forsvinner. I landet som helhet har beklageligvis minken kommet for å bli. Etableringen av arten i Norge er det landbruket som har på samvittigheten.

Egen slekt

Minkens vitenskapelige navn har i lang tid vært *Mustela vison* Schreber, 1777. I dag er den plassert i slekten *Neovison*. Minken er den eneste representanten i denne slekten. Det engelske navnet på *Neovison vison* er American Mink. Det norske navnet er mink. I litteraturen er også villmink og amerikansk mink benyttet. Førstnevnte gjør det klart at det dreier seg om dyr eller bestander som lever fritt i naturen – og ikke fangenskapsindivider. Navnet amerikansk mink er bl.a. benyttet for å skille den fra europeisk mink *Mustela lutreola*. Denne rødlistete arten er fåtallig utbredt i den europeiske delen av Russland og fire andre østeuropeiske land samt i et mindre område i Sørvest-Frankrike og Nord-Spania (Wilson & Mittermeier 2009). Det norske navnet på *Mustela lutreola* ble nylig endret til flodilder (Syvertsen mfl. 2010). Dermed er bruken av navnet amerikansk mink ikke lenger nødvendig. Ilder er for øvrig nå inkludert i *Mustela*-slekten – *Mustela putorius*. Artens tidligere vitenskapelige navn var *Putorius putorius*. Dette viser at slektskapet mellom ilder og flodilder er nærmere enn slektskapet mellom mink og flodilder.

Referanser

- Anonym 2003. Wild mink threaten Queen's swans. BBC News 13.7.2003: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/berkshire/3062259.stm.
- Anonym 2007. Mink taking blame after swan attacks. Northampton Chronicle & Echo 16.4.2007: http://www.northamptonchron.co.uk/news/local/mink_taking_blame_after_swan_attacks_1_914443.
- Anonym 2008. Swan nil for mink on lake. The Sun 19.9.2008: <http://www.thesun.co.uk/sol/homepage/news/1707075/Swan-nil-for-mink-on-lake.html>.
- Bevanger, K. 2005. *Nye dyrearter i norsk natur*. Landbruksforlaget. 200 s.
- Bevanger, K. 1990. Minken. S. 114–124 i: Semb-Johansson, A. og Frislid, R. (red.) 1990. *Norges dyr. Pattedyrene 1*. J. W. Cappelens Forlag a.s. 208 s.
- Bevanger, K. & Ree, V. 1994. Fugler og pattedyr. I: Tømmerås, B. Å. (red.) 1994. Introduksjoner av fremmede organismer til Norge. *NINA (Norsk Institutt for Naturforskning) Utredning 62*: 74–120.
- Cramp, S. & Simmons, K. E. L. (eds.) 1977. *The Birds of the Western Palearctic*, Vol. 1.
- Creature Control (Human Pest and Wild-

- life Solutions) 2011. Mink. The Amazing Mink. Internettside: <http://www.creaturecontrol.net/Mink>.
- del Hoyo, J., Elliott, A. & Sargatal, J. (eds.) 1992. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 1. Lynx Editions, Barcelona. 696 pp.
- Jeffords, S. 2009. Mink now a suspect in Sarnia swan slayings. Sun Media: <http://www.stratfordbeaconherald.com/Article-Display.aspx?archive=true&e=1716694>.
- Kastner, J. 2010. Swan beaten to death. CNEWS (Canada's Web Source For News And Information) 31.5.2010: <http://cnews.canoe.ca/CNEWS/Canada/2010/05/31/14196996.html>.
- Larsen, B. H., Brandt, M., Myrmo, K. & Ree, V. 2008. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden, nordre del av Tyrifjorden, Solbergstjern og Væleren i 2007. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr. 1–2008 Årgang 15*. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Buskerud.
- Larsen, B. H., Brandt, M., Myrmo, K. & Ree, V. 2009. Overvåking av hekkende vannfugl i Steinsfjorden, Tyrifjorden, Solbergstjern og Væleren i 2008. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr. 1–2009 Årgang 16*. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Buskerud. 43 s.
- Larsson, E. 1960. Västlig horisont – dagboksanteckningar från ett år på västkustöar. *Sveriges Natur Årsbok 1960*: 71–85.
- Mitchell-Jones, A. J., Amori, G., Bogdanowicz, W., Kryštufek, B., Reijnders, P. J. H., Spitzenberger, F., Stubbe, M., Thissen, J. B. M., Vohralík, V. & Zima, J. 1999. *Atlas of European Mammals*. The Academic Press, London. 496 pp.
- Raven, D. 2007. Mink Attack. YouTube 25.6.2007: <http://www.youtube.com/watch?v=dbc8V0HAo2A>.
- Sheppard, A. 2009. Your letters. The Swan That Got Away. *BBC Wildlife Magazine January 2009*: 113.
- Siferd, T. D. 1982. Mink, *Mustela vison*,

Stillbilde/faksimile fra Dave Ravens videofilm på YouTube datert 25.6.2007 som viser en mink i Storbritannia idet den har bitt seg fast i halsen på en ungfugl av knoppsvane (se teksten).

- attacks trumpeter swan, *Cygnus buccinator*, cygnet. *Canadian Field-Naturalist* 96 (3): 357–358.
- Snorrason, H. 2003. Mink kills a Swan, Minkur drepur álft. Internettider: <http://www.snorrason.is> – http://www.photos.is/main.php?g2_itemId=23107.
- Syvertsen, P. O., Isaksen, K., Olsen, K. M., Ree, V., Solheim, R. & Wiig, Ø. 2010. Nye norske navn på pattedyr, med oppdatert liste over arter påvist i Norge. *Fauna* 63 (2): 50–59.
- The Swan Sanctuary 2011. Frequently Asked Questions (FAQs). Internettside: <http://www.theswansanctuary.org.uk/faq.php>.
- Wilson, D. E. & Mittermeier, R. A. (eds.) 2009. *Handbook of the Mammals of the World*. Vol 1. Carnivores. Lynx Edicions, Barcelona. 727 pp.

Faksimile fra The Sun 19.9.2008 med et oppslag som viser en mink som har gått til angrep på en voksen knoppsvane i Wedmore i Somersset, England (se teksten).

Ulvstatus vinteren 2010–2011

Norsk bestand fortsatt kritisk truet – kun 24–26 individer pr. april 2011

Under registreringene vinteren 2010–2011 ble det påvist **totalt 32–34 ulver i Norge** og 22–25 dyr med tilhold på begge sider av riksgrensen. Inklusivt det beregnede antall av kategorien «andre ulver» i Sverige (235–266 ulver) var **den skandinaviske totalbestanden på minimum 289 og maksimum 325 ulver i perioden 1. oktober 2010 – 28. februar 2011.**

I perioden ble det i Sverige og Norge registrert 245–255 stasjonære ulver, hvorav 196–202 hadde tilhold i Sverige, 22–25 hadde tilhold på tvers av riksgrensen, mens 27–28 oppholdt seg kun i Norge. De stasjonære ulvene var fordelt på 31 familiegupper med til sammen 183–189 ind., 27–30 revirmarkerende par (57–61 ulver) og fem andre stasjonære dyr.

Yngling i 2010 ble for første gang påvist i alle familiegupper. Av de 31 valpekullene i Skandinavia i 2010 var 25 født i helsvenske revir, tre var født i grenserevir, mens tre var født i helnorske revir innenfor forvaltningssonen for ulv i Norge. I alt 11 av kullene ble født i revir med tilhold kun av et revirmarkerende par før yngling. De resterende 20 kullene ble født i allerede eksisterende familiegupper, hvorav 19 også hadde ynglet i 2009.

På sporsnøen vinteren 2010–2011 ble det i tillegg til nevnte flokker registrert 27–30 revirmarkerende par på den skandinaviske halvøya. I 10 av disse revirene var det et territoriehevdende ulvepar også forrige registreringssesong, 5–6 par hadde tilhold i revir som vinteren før hadde familiegupper, mens 12–14 par var nyetablerte. Fire av parene hadde tilhold bare i Norge, 3–4 par

Utbredelsen av ulveflokker (sirkler) og revirmarkerende par (trekanter) i Skandinavia ved sesongslutt for ulvesporing i mars–april 2011.

hadde tilhold på tvers av riksgrensen og de resterende 20–22 parene hadde tilhold kun i Sverige.

Når det gjaldt stasjonære ulver som ikke hadde tilhold i flokker eller par, ble fem slike dyr klassifisert som «andre stasjonære ulver» i Skandinavia vinteren 2010–2011, fire ulver med tilhold i Sverige og én ulv med revir på norsk side av riksgrensen.

I tillegg til de stasjonære ulvene kommer ytterligere 5–6 ind. i Norge og et beregnet antall i Sverige (235–266 ind.) som alle klassifiseres i kategorien «andre ulver».

Døde ulver

I Skandinavia ble det offisielt registrert 57 døde ulver i sesongen 1. mai 2010 – 30. april 2011, hvorav 44 i Sverige og 13 i Norge. Dødsårsakene for disse offisielt kjente ulvene var som følger: 23 ble skutt ved lovlig område- og kvoteregulert lisensjakt (19 i Sverige, 4 i Norge), 10 ble felt ved skydds jakt i Sverige og fem ved skadefelling i Norge, sju omkom etter påkjørsel av bil (5) eller tog (2), fire ble skutt i nødverge, to døde av drukning i forbindelse med forvaltningsmerking i Sverige, én hadde trolig druknet, én ble avlivet legalt pga. sjukdom, én ble funnet illegalt avlivet og de tre siste ble funnet døde med ukjent dødsårsak.

Bestandsstatus mars–april 2011

Etter dødelighet og før nye kull ble født var det totale antall ulver i Skandinavia **redusert til minimum 247 og maksimum 283 ind. i slutten av april 2011.** For helsvensk delbestand, der det i samme periode var kjent 34 døde ulver, var totalbestanden tilsvarende redusert til minimum 201 og maksimum 232 ulver i slutten av april 2011. Medregnet ulver som hadde tilhold i revir felles med Norge, var svensk delbestand på minimum 223 og maksimum 257 ulver i april 2011 før nye valpekull ble født. Tilsvarende tall for **helnorsk delbestand var minimum 24 og maksimum 26 ulver.**

Reproduksjon

Totalt i Skandinavia ble det dokumentert **31 valpekull i 2010, hvorav tre var helnorske**, tre ble født i grenserevir og de resterende 25 reproduksjonene ble påvist i helsvenske revir. For første gang siden opprettelsen av den norske forvaltningssonen for ulv ble alle de tre valpekullene i helnorske revir født fullstendig innenfor den såkalte ulvesonen (sonen politisk vedtatt i Stortinget i 2004). Blant ynglingene i 2010 er de tre første valpekullene dokumentert født av nyetablerte par der én av foreldrene var avkom av finsk-russiske fedre fra ynglerevirene Galven (Riala) og Kynna (Skugghöjden, Gåsborn), et viktig bidrag til økt genetisk variasjon i den innvlede skandinaviske ulvestammen.

Foreløpig pr. **1. november 2011** er ni valpekull bekreftet født i Skandinavia i 2011 hvorav sju kull i helsvenske revir (Gimmen, Loka, Tandsjön, Tenskog, Hedbyn, Hasselfors, Långsjön), én yngling i revir på tvers av riksgrensen (Rotna) og én yngling i et revir foreløpig klassifisert som et helnorsk revir (Aurskog). I tillegg er det registrert sannsynlig yngling i to helnorske revir (Julussa, Slettås). Ynglestatus for 2011 er fortsatt uavklart for de fleste revirene. De fleste av disse potensielle ynglerevirene har ikke radiomerkede ulver. Antall nye valpekull i Skandinavia i 2011 vil derfor først bli endelig avklart når ulv kan følges, telles og familiegupper bli påvist under en tilstrekkelig lang periode med sporsnø kommende vinter.

Skandinavisk bestandsutvikling siden forrige sesong (2009–2010)

Vinteren 2009–2010 hadde 209–224 stasjonære ulver i flokker eller par tilhold i Skandinavia, mens påfølgende vinter var det tilsvarende antall økt til 240–250 slike dyr, som vist i denne rapporten. Dette ga en bestandsvekst på gjennomsnittlig 13 % for antall ulver i flokker og par på ett år. Videre var det en klar økning i totalsummen av antall familiegupper og antall revirmarkerende ulvepar i Skandinavia, fra 49–52 flokker og par i 2009–2010 til 58–61 flokker og par påfølgende vinter. Mellom de to vintrene ga dette en bestandsvekst på gjennomsnittlig 18 % for summen av flokker og par i Skandinavia, med andre ord en markert bestandsvekst. Det var også en tilsvarende økning i antall skandinaviske valpekull i samme periode, fra 26 ynglinger i 2009 til 31 kull i 2010 (19 %).

Ulv i Finland. Foto: Arnfinn Johansen/www.arnfinnjohansen.com.

Mellom de to sesongene ble det funnet betydelige geografiske forskjeller i bestandsutvikling for de tre delbestandene med henholdsvis norsk, svensk-norsk og svensk tilhold. For ulver med helnorsk tilhold var det en svak nedgang i antall individer mellom de to vintrene fra 33–39 dyr til 32–34 dyr siste vinter, dvs. en nedgang på gjennomsnittlig 8 %. For ulver med tilhold på tvers av riksgrensen var det en markert nedgang på 33 % (fra 33–37 til 22–25 dyr). Derimot var det for helsvensk delbestand en betydelig økning på 25 % (fra 186–215 til 235–266) mellom de to vintersesongene. Det kan således konkluderes med at den skandinaviske ulvestammen hadde en reell vekst mellom de to vintersesongene. Veksten skyldtes hovedsakelig en økning i svensk delbestand.

Årets rapportering av ulvestatus er den trettende i en serie med omtrent samme mal siden 1998. En sammenstilling av resultater fra disse rapportene viser at totalt 201 valpekull av ulv er bekreftet for 13-årsperioden 1998–2010. Det totale antall årlige ynglinger i Sverige og Norge har økt fra seks valpekull i 1998 til 31 kull i 2010. Oversikten viser også at ynglinger av ulv i Norge og grenserevirene ikke har økt i antall i denne perioden, men at bestandsøkningen i den felles skandinaviske ulvestammen hovedsakelig har skjedd ved reproduksjon i Sverige.

Ulvflokker i Fennoskandia vinteren 2010–2011

Vinteren 2010–2011 ble det påvist totalt 50 familiegupper av ulv i Fennoskandia, med 19

flokker i Finland, 28 familiegupper helt eller delvis i Sverige og tre flokker med fullstendig tilhold i Norge. Dette var seks familiegupper færre enn forrige vinter (2009–2010) og for andre året på rad med avtagende antall flokker i Norden skyldtes nedgangen færre flokker i Finland. I Finland ble det registrert en reduksjon fra 28 til 19 familiegupper siden foregående vinter, mens det var en reduksjon fra 40 til 19 flokker i løpet av toårsperioden fra 2008–2009 til 2010–2011.

Finsk-russiske ulver i Skandinavia vinteren 2010–2011

I 2010–2011 ble det påvist fem finsk-russiske ulver i Skandinavia, tre i Norge og to i Sverige. To var kjent fra tidligere sesonger som reproduserende hanner i henholdsvis det norske Kynna- og det svenske Galvenreviret. De tre andre var

en ny hannulv påvist i Finnmark fylke, ytterligere en hannulv påvist i Troms fylke og den siste var ei tispe som innvandret sørover gjennom tamreinområdet helt til det nordøstre hjørnet av den skandinaviske ulvestammens yngleområde – og som deretter ble bedøvet og flyttet ytterligere sørover. Dette var den første finsk-russiske tispa som har vandret så langt sørover siden den aller første tispa som var med og grunnla den nåværende skandinaviske ulvestammen ved ynglinger i årene 1983–1985.

Redaksjonelt tilpasset utdrag fra rapporten: Wabakken, P., Aronson, Å., Strømseth, T. H., Sand, H., Maartmann, E., Svensson, L., Åkeson, M., Flagstad, Ø., Liberg, O. og Kojola, I. 2011. *Ulv i Skandinavia. Statusrapport for vinteren 2010–2011. Oppdragsrapport nr. 1 – 2011. Høgskolen i Hedmark.*

Minimums- og maksimumstall for antall ulver i Skandinavia vinteren 2010–2011 fordelt på land og familiegupper, revirmarkerende par, andre stasjonære ulver og andre ulver. Oversikten bygger på opplysninger fra perioden 1. oktober – 28. februar og inkluderer kjente døde ulver fra vinterperioden.

Sosial organisering	Sverige	Grense	Norge	Skandinavia
Familieguppe	149 – 154	16 – 16	18 – 19	183 – 189
Revirmarkerende par	43 – 44*	6 – 9*	8 – 8	57 – 61*
Andre stasjonære	4 – 4	0 – 0	1 – 1	5 – 5
Sum stasjonære	196 – 202	22 – 25	27 – 28	245 – 255
Andre ulver	39 – 64**	0 – 0	5 – 6	44 – 70**
Totalt	235 – 266	22 – 25	32 – 34	289 – 325

* Usikre ulvepar er inkludert
** Beregning

Antall familiegupper og stasjonære ulvepar i Skandinavia og respektive land vinteren 2010–2011 (oktober–februar). Antall ynglinger i 2010 er også vist.

Kategori av ulv	Sverige	Grense	Norge	Skandinavia
Antall familiegupper	25	3	3	31
Antall revirmarkerende par	20–22*	3–4*	4	27–30*
Antall ynglinger 2010	25	3	3	31

* Usikre ulvepar er inkludert

Lappugla – en eksklusiv og krevende leieboer

Av Carl Knoff og Per Nøkleby

Det er svalt og godt å gå der vi beveger oss gjennom den gamle barskogen. Ved et stort grantre ser vi tydelige spor etter tretåspett, der den har «ringet» stammen. Like etterpå finner vi også et ferskt reirhull i ei døende gran. Det kan vi se av ansamlingene med fersk flis på bakken. Så er vi framme ved bekken. Her er skogen ekstra storvokst, og i ei kraftig furu ser vi et massivt kvistreir. Vi er framme ved målet for turen, som er å sjekke om hønsehauken også i år er på plass. Reiret er i imidlertid ikke i bruk. Dette gjør at vi setter kurs mot en annen del av skogen. Her bygget vi et kunstig reir for mange år siden. Det har riktignok aldri blitt brukt av hønsehauket, så vi har egentlig ikke så mye tro på at de er her i år heller.

Etter en stund skimter vi det kunstige reiret mellom noen trær. Det var som vi trodde. Ikke noe tegn til at det er bygget på med ferske kvister. Plutselig reiser det seg opp et gigantisk hode fra reiret, og stirrer «morskt» på oss. Lappugle! Det er nesten så vi må gni oss i øynene. Dette skjer ikke i Pasvik, men vi er på flatbygda i Stange i Hedmark.

Invasjon av lappugle

Nå skal vi innrømme at vi kanskje ikke ble så overrasket likevel. Som kjent ble det

funnet tre hekkende lappuglepar i Elverum i fjor (Berg 2010). Dessuten hadde den gode forekomsten av smånagere fra året før bare fortsatt å øke, og vi kunne se spor tegn på bakken etter dem overalt. Det skulle vise seg etter hvert utover våren og sommeren at hele 22 par med lappugle ble påvist i Hedmark (Berg mfl. 2011).

Det spesielle i dette tilfellet var at uglene hadde tatt i bruk et kunstig reir som aldri hadde blitt benyttet av verken hønsehauk eller andre arter. Det var 12 år siden vi bygde det, og i løpet av denne perioden hadde det derfor aldri blitt tilført noen form for nye reirmaterialer. Likevel gjennomførte lappugleparet vellykket hekking her og fikk fram minst fire unger. Lappuglene tilfører ikke noe materiale til reiret selv. De er dessuten kjent for å slite veldig på reirene de bruker, da de er avhengig av å forme til en skikkelig grop for eggene. Det er kjent flere tilfeller fra Sverige og Finland, der egg eller unger har rast ned, hvor det i utgangspunktet var snakk om nokså dårlige reir (Stefansson 1997). Det kan kanskje derfor være interessant å se på hvordan dette ble bygget, da det er viktig at slike reir er solide og kan holde i mange år. For øvrig mislyktes et annet par i Åmot i et kunstig reir, da eggene falt gjennom reirbunnen (Berg

mfl. 2011). Det var her benyttet en annen byggeteknikk.

Fremgangsmåte

Dette er en reirtype som er beregnet på hønsehauk, men kan også benyttes av musvåk og vepsevåk. Det er selvsagt viktig å få tillatelse av grunneieren før man starter.

Det man trenger er netting, gjerne en type som benyttes til minkbur, og ståltråd. Vi klipper av en nettingbit på 65 x 65 cm, og bretter inn hjørnene, slik at det blir en tilnærmet rund fasong. Deretter fester vi ståltrådhepene i ytterkant av nettingen med jevne mellomrom. Det er normalt nok med seks slike hemper. Reiret bygges ferdig på bakken etter at vi har funnet et aktuelt reirtre. Det benyttes ferske grankvister av drøyt en meters lengde. Furu kan også

brukes, men er ikke like egnet, da det knekker lettere. Kvistene festes i ståltrådhepene. Det er viktig å benytte få om gangen og la de overlape, omtrent som når man lager en krans. Slik gjøres selve reirkanten ferdig. Deretter legges det et lag med ferske grankvister inne i reiret over nettingen, slik at bunnen blir dekket. Det er viktig å finne et egnet reirtre med to eller flere tilnærmet parallelle greiner. Vi benytter talje og tau, og reiret heises

Bildet er tatt 5.6.2011 og viser det kunstige reiret. Selv etter 12 år med manglende vedlikehold, har det holdt seg godt. De to største lappugleungene som er synlige på bildet er anslagsvis ca. tre uker gamle. Foto: Carl Knoff.

Disse reirene kan bygges med relativt enkle hjelpemidler. Utstyret er klargjort ved foten av et aktuelt tre. Foto: Carl Knoff.

opp av den som står på bakken. Ofte må en tilpasse noe oppe i treet. For eksempel legge en stokk på tvers mellom greinene. Reiret festes med ståltråd. Til slutt heiser vi opp en sekk med litt fyllmasse av torv eller lignende.

Med litt trening kan to mann bygge og montere et slikt reir på en til to timer. Det er for øvrig viktig at den som klatrer sikrer seg godt.

Noen hekkedata

Lappuglene hadde etablert seg i et parti med eldre skog bestående av hovedsakelig gran og furu. Blant trærne var alle aldersklasser representert, fra helt unge til svært gamle. Skogbunnen hadde en variert undervegetasjon, noe som sannsynligvis var en fordel for smånagerne, samtidig som skogen var åpen nok til å manøvrere i for en så stor art som denne ugla er. Innenfor jaktområdet fantes det også både våtmarker og relativt ferske hogstflater.

Ved et besøk et stykke ut i juni, fant vi igjen fire unger, som hadde beveget seg ca. 50 meter bort fra reiret. De satt relativt nær hverandre i hvert sitt tre, og var forbausende godt kamuflert. Den minste ungen ble på dette tidspunktet bedømt til å være drøyt fire uker gammel. Begge de voksne var også til stede, og satt i umiddelbar nærhet av ungene. De voksne fuglene hos dette paret opptrådte aldri på noe tidspunkt direkte truende overfor

Reiret er klart til å heises opp for montering. Foto: Carl Knoff.

Per Nøkleby i gang med å lage selve reirkanten. Legg merke til ståltrådhepene. Foto: Carl Knoff.

oss. Selv ikke når vi sto rett under en av ungene angrep de, men nøyde seg med å kneppe kraftig i nebbene. Det ble imidlertid aldri gjort noe forsøk på å ringmerke verken ungene eller de voksne. Vi ønsket at de skulle få være mest mulig i fred for menneskelige forstyrrelse. For øvrig fant vi etter hvert også et nybygd hønsehaukreir ca. 500 meter unna. Også haukeparet gjennomførte en vellykket hekking.

Litteratur

Berg, T. 2010. Lappuglene kommer! *Vår Fuglefauna* 33: 112–117.

Berg, T., Solheim, R., Wernberg, T. & Østby, E. 2011. Lappuglene kom! *Vår Fuglefauna* 34: 108–115.

Stefansson, O. 1997. *Nordanskogens vagabond. Lappugglan*. Ord & visor förlag, Skellefteå. 243 s.

Gaupe (kontrollerte forhold). Foto: Tom Dyring.

Avslører gaupas hemmeligheter i nord

Forskning på gaupe i nord gir oss ny og viktig kunnskap om samspillet mellom rovvilt og tamrein.

– Alle gauper dreper rein, men vi ser store variasjoner i drapstakten. Både når det gjelder områder, kjønn og sosial status, årstider og tilgang på byttedyr, forteller forskerne John Odden og Jenny Mattisson i Norsk institutt for naturforskning (NINA).

Forskere fra NINA og Sveriges landbruksuniversitet (SLU) har i en årrekke studert gaupe og jerv i ulike reinbeitedistrikter nord i Skandinavia. Målet er å forstå mer av det konfliktfylte samspillet mellom rovvilt og reinnæring.

Siden prosjektet startet i 2002 har forskerne merket nær 50 gauper med GPS-halsbånd. GPS-enheten i halsbåndet posisjonerer seg ved hjelp av satellitter, og en GSM-enhet sender disse posisjonene til en datamaskin på NINA via mobilnettet. Dermed kan forskerne følge gaupenes bevegelser.

Lokalt engasjement

Når GPS-posisjonene hopper seg opp i et område er det et tegn på at gaupa har

nedlagt et bytte. Da rykker forskere og frivillige feltarbeidere ut på leting etter kadavre. Det blir gjerne lange dager, og tunge marsjer. Gaupene i nord har nemlig de største hjemmeområdene som er dokumentert hos noe kattedyr i verden.

– Takket være den intensive innsatsen sitter vi nå med unike data fra 48 forskjellige gauper, meddeler Mattisson. Totalt fant vi 1443 byttedyr. Ikke overraskende er rein er det viktigste byttedyr for gaupa i nord-områdene, med en overvekt av reinkalver.

Hanngauper dreper flest rein

Generelt har hanner den høyeste drapstakten. Om sommeren tar hver hanngaupe i snitt en rein hver tredje dag. Vinterstid reduseres drapstakten til en rein hver fjerde dag, vel å merke i områder med tilgang på rein.

– I enkelte områder langs kysten er rein fraværende om vinteren. Her ser vi at gaupa spiser både hare, ryer og rødrev. Ei hunngaupe i Finnmark har faktisk spist laks som hun tok fra oter, sier Odden.

Hunngauper dreper generelt færre rein enn hanner, i snitt en rein i uka sommerstid

og en rein hver 5. dag vinterstid. Men det varierer også for hvert enkelt individ.

– Å kunne tallfeste omfanget av gaupas predasjon på tamrein, og ikke minst hvordan dette varierer, er et viktig skritt på veien for å kunne utvikle nye måter å kompensere tap fra rovdyr på, avslutter Mattisson.

Nordisk samarbeid

Samarbeidsprosjektet mellom forskerne i NINA og SLU er på norsk side finansiert av Norges Forskningsråd, Direktoratet for naturforvaltning (DN), Fylkesmannen i Finnmark, Fylkesmannen i Troms, Rovviltnemnda i region 8 og Reindriftens utviklingsfond. På svensk side bidrar Naturvårdsverket, Forskningsrådet Formas, WWF og länsstyrelsene i Norrbotten, Västerbotten og Jämtland.

– Til tross for denne nye kunnskapen er det ennå et stykke igjen før vi fullt ut forstår samspillet mellom alle faktorene som påvirker drapstakten hos gaupe. Derfor fortsetter vi arbeidet i nord, samtidig som vi starter et nytt prosjekt i Nord-Trøndelag, sier Jenny Mattisson.

250.000 døde sauer

Av Johan Storm Nielsen

Hvert år dør det ca. 250.000 sauer før de kommer på slaktehuset. Dette er tall som åpenbart er underkommunisert i forhold til rovdyrproblematikken.

Tallet er innhentet av Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og bygger i hovedsak på saueholdernes egen statistikk. På landsbasis var tapsprosenten for lam alene 17,7 % i 1998. For rovdryfyllkene Nord-Trøndelag og Nordland er tilsvarende tall 23 % og 19,9 %.

Hvor mange dyr dette utgjør for disse fylkene er vanskelig å få frem kontrollerbare tall for.

Uansett er tapstallet uforholdsmessig høyt og burde avstedkommet langt større bekymring fra saueholdernes og ikke minst fra Mattilsynets side.

Når ca. 9.000 årlig dokumenterte rov-

dyrdrepte sauer alene fremstilles som en trussel både mot saueholdets og bygdenes eksistens, er dette med andre ord meget langt fra sannheten. De 50–60.000 sauene som hvert år erstattes som «mulig rovdrydrept» reflekterer vel mer forvaltningens unnfalighet overfor saueholderne enn praktiske realiteter.

Uansett så viser det totale tapstallet manglende tilsyn både i fjøset, på innmarksbeite og på utmarksbeite. Mens storfeholderne forståelig nok må se etter dyrene sine minst en gang pr. dag har saueholderne klart å få regler som bare krever tilsyn en gang pr. uke!

Og Bondelaget hevder vi er best i verden på dyrevelferd!

Kravet om bare ukentlig tilsyn med sauene reflekterer selvfølgelig den kjensgjerning at en stor del av saueholdet drives av folk i annet lønnet arbeid og av pensjonister

som gir begrenset mulighet for tilfredsstillende ettersyn. Et annet vesentlig poeng er at utmarksbeitet ofte ligger så langt fra gårdene at sauene nødvendigvis må overlates til seg selv store deler av sommeren.

Mattilsynet er fullstendig klar over dette, men griper ikke inn. De gjør med andre ord ikke den jobben de får betalt for.

Det siste rovdryforliket under kapittel 2.2.14 sier at «En økt tetthet av bjørn vil forsterke behovet for omstilling i landbruket i disse områdene. Det skal iverksettes nødvendige tiltak for å gjennomføre dette.» Nå gjenstår det å se om lokale forvaltere tar dette innover seg og sørger for nødvendige drifts- endringer hos de saueholderne som har unormalt store tap. Hvorfor det ikke skal stilles slike krav til saueholderne med store tap forårsaket av gaupe og jerv er en gåte.

Sauebonde fikk 670.000 kroner i erstatning – ble anmeldt

En sauebonde i Vest-Agder fikk hele 670.000 kroner i erstatning for rovdrydrepte sauer. Sauebonden slapp etter sigende 788 sauer og 73 boergeiter på utmarksbeite i 2010, og av disse var visstnok 245 savnet. Fylkesmannen i Vest-Agder overrakte deretter bonden erstatning for 175 sauer og 34 boergeiter – altså en samlet sum på godt over en halv million kroner. Som kjent er Fylkesmennene usedvanlig rundhåndet når det gjelder erstatningsoverføringer til denne samfunnsgruppen – uten dokumentasjon og i grenseløs tillit. Så også i dette tilfellet. På et

eller annet tidspunkt i ettertid har det tydeligvis likevel skjedd noe som Fylkesmannen ikke kunne unnlate å reagere på. Etter undersøkelser ble bonden anmeldt til politiet for bedrageri.

Politi, Statens naturoppsyn, Mattilsynet og Fylkesmannen gikk til en koordinert aksjon mot gården og fant klare brudd på dyrevelferdsloven, matloven og annet lovverk. Det ble dessuten funnet flere dyrearter som er ulovlig innført til Norge, nærmere bestemt fire mårhunder, fire vaskebjørner og tre nesebjørner. I tillegg skal et par vaskebjørner ha rømt fra

gården på et tidligere tidspunkt.

Sauebonden ble framstilt for varetektsfengsling og siktet for grovt bedrageri og faunakriminalitet, men erkjente ikke straffeskyld. I fengslingskjennelsen viste retten til at han hadde samlet inn dyr i etterkant av erstatningssøknad – uten å informere Fylkesmannen.

Det hører med at vedkommende anførte at han hadde sauer gående i fjellet som må hentes inn før snøen kommer, og at ingen andre vet hvor sauene befinner seg.

Ulvetur

FVR arrangerer ulvetur med sporing lørdag 18. februar i Hedmark. Nærmere stedsangivelse avventes fram til kort tid før arrangementet.

Hver deltager sørger selv for transport til og fra. Skiutstyr, niste og varme klær er nødvendig.

Påmelding via epost til yk@fvr.no. Maksimalt antall er 30 deltagere. Deltageravgift kr. 200.

Arrangementet er kun åpent for medlemmer av FVR. Turdeltagerne vil senest onsdag 15. februar få oppgitt møteplass og øvrige detaljer via epost.

Ulveforfølgelse

Forfølgelsen av ulv fortsetter på det groveste. Ikke lenge etter at lisensjakt på tre ulver ble iverksatt 15. oktober, kom skadefellingstillatelse på en ulv i Engerdal. Dvs. etter at én eneste rein ble drept i reinbeiteområdet av denne kritisk truede arten. Ingen av disse fire ulvene er felt så langt, men lisensjakten varer fram til 31. mars med de sporingsmuligheter det innebærer.

Påskutt ulv

Under elgjakten i Julussdalen i Hedmark ble en ulv skadeskutt. Etter at politiet fant blodspor iverksatte Fylkesmannen og Statens naturoppsyn søk uten resultat. Den ulovlige påskytingen skjedde utenfor lisensjaktområdet for ulv som startet samme dag. Pussig nok medførte hendelsen ikke at lisenskvoten på ulv ble redusert. Etterforskningen i saken er ferdig, men da dette heftet gikk i trykken var det ennå uklart om det blir reist tiltale mot den siktede jegeren.

Foto: Rune Bjørnstad.

Gjenfant bjørn i Gausdal med DNA-prøver

Hannbjørnen som ble skutt på med hagle i Løten i oktober i fjor var ikke død. DNA-prøver viser at den ble felt i Gausdal i sommer.

Den 7. oktober i fjor høst ble en hannbjørn, også kalt individ HE91, skutt på med hagle i Løten kommune i Hedmark. Etter skuddløsningen forsvant bjørnen til skogs, og det var usikkerhet rundt hva som ble dens videre skjebne.

Nå har overvåkingen av brunbjørn i Norge funnet igjen individet gjennom DNA-analyser av årets bjørneprøver.

Felt i sommer

DNA-analysene av prøvene viser at hannbjørnen levde til den ble felt i Gausdal i Oppland 5. juni i år.

– Dette viser at DNA-analysene fra overvåkingen av bjørnebestanden i Norge også kan bidra til å gi svar på slike og lignende spørsmål. I dette tilfellet har vi ut fra analysene fått bekreftet at bjørnen klarte seg etter at den ble skutt på, og vekt og kondisjon tyder på at den har greid seg bra, sier Morten Kjørstad – leder i Rovdata.

Startet ettersøk

Etter skuddløsningen i fjor ble det funnet blodspor etter bjørnen og konstatert at den i hvert fall hadde fått hagle i seg. Det ble derfor satt i gang ettersøk for å avklare om bjørnen var skadet eller død.

– Etter å ha sporet bjørnen i seks kilometer i luftlinje konkluderte fellingslaget i Statens naturoppsyn med at bjørnen ikke kunne være alvorlig skadet. Den beveget seg normalt og virket tilsynelatende

uskadd, forklarer Lars Gangås, rovviltansvarlig i Statens naturoppsyn (SNO) i Hedmark.

DNA-analysene viser nå at bjørnen klarte seg.

Normalt god kondisjon

Da bjørnen ble felt i Gausdal veide den 132 kilo, var i normalt god kondisjon og er aldersbestemt til å være minst to og et halvt år gammel. Undersøkelser viste også at den hadde hagle i baken.

Lars Gangås i SNO ønsker for ordens skyld å informere om at hagle ikke er et godkjent våpen for jakt på bjørn.

– I dette tilfellet ble bjørnen skutt på under andre omstendigheter enn jakt, forklarer han.

Spydspissen Villmarksopplevelser i Rendalen tilbyr naturbaserte opplevelser på en måte som i minst mulig grad setter spor. Med utgangspunkt i det som er enkelt får voksne oppleve nærkontakt med vill natur og lokal kultur – en annerledes form for luksus.

SPYDSPISSEN
VILLMARKSOPPLEVELSER

Spydspissen i Rendalen tar med små grupper på eventyr i lokal kultur- og naturhistorie. I området er det et fantastisk fascinerende dyreliv; vi har elg, bjørn, ulv, jerv, gaupe og ørn rett utenfor stuedøra. Dyrene bidrar til å sette en ekstra spiss på våre aktiviteter som hundekjøring, padling eller en guidet fottur, fordi vi alltid ser spor etter deres aktiviteter. Er du spesielt heldig, kan du oppleve en ørn sveve over hodet på deg eller ulve- og bjørnespor i hundeløypa. Les mer om hva vi kan tilby på www.spydspissen.no eller ta kontakt via epost til post@spydspissen.no.

1 Hvilken art?

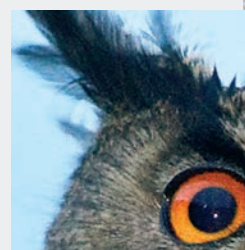

2

3

Alle er bytteetere. De fleste lever i Norge, men ikke alle. Noen er enkle, andre er kanskje litt vanskeligere. Svarene finner du på side 133.

4

5

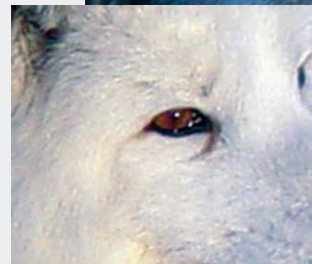
6

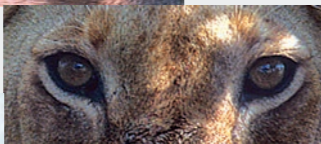
7

8

9

10

11

12

13

14

Sauebønder tapte i retten

Tidligere i år fikk sauebøndene Kåre Kleiva og Eli Dørum fra Hedmark tingrettens medhold i sitt krav om erstatning for tapte sauer. Det var i 2007 at paret mistet 98 sauer som følge av bjørn og ulv, men fikk avslag på erstatningskravet av Fylkesmannen og Direktoratet for naturforvaltning i 2008. Det er særlig aktsomhetsproblematikken som var bakgrunnen for avslaget, men tingretten avviste denne vurderingen. Staten anket denne dommen, og under Eidsivating lagmannsretts behandling i slutten av november i år tapte sauebøndene. Regjeringsadvokaten fikk altså medhold i at bøndene i stor grad kunne bebreides for tapet som oppsto, og at saueeiere som andre dyreeiere er forpliktet til å gjøre alt som står i deres makt til å forhindre tap. Det er uklart om sauebøndene anker til Høyesterett.

Elg, ulv og jegere

– Gjennom et forskningsprosjekt vi gjennomførte over lengre tid for noen år tilbake fant vi ut at elgen i Norge bryr seg lite eller ingenting om det er ulv i området de holder til, sier ulveforsker Petter Wabakken til avisen *Glåmdalen*.

I distriktet har det visstnok gått diskusjoner om elg flokker seg og generelt er lettskremte som følge av ulvens tilstedeværelse. Studien viser imidlertid at norsk elg nettopp ikke har den atferden de burde ha overfor ulv, men at jegernes jaktmetoder over tid snarere kan være årsaken.

– Elgjegere med løshund har jo gjennom årtier utnyttet rett atferd hos elgen ved at hunden har fått elgen til å klare å stå for å forsvare seg. Etter hvert er disse aggressive dyrene skutt vekk, sier Wabakken.

Dette tror han er en av grunnene til at elgjegere opplever at løshundene ikke får såkalt stålo så ofte som tidligere, men at elgen løper unna i stedet for å forsvare seg.

– I Nord-Amerika er elgen betydelig mer aggressiv, og det viser seg også at disse elgene har lettere for å klare seg i forhold til ulveangrep, sier Wabakken.

Albert W. Owesens nye løvebok omsider en realitet!

Lansert på Kafé Løve i Oslo i september i år

Av Viggo Ree

Albert W. Owesen fikk Foreningen Våre Rovdyrs (FVR) rovdryrpris under årsmøtet på Svullrya i Hedmark den 12. mai 2007. I *Våre Rovdyr* nr. 2–2007 ble det viktigste arbeidet til denne legendariske filmprodusenten, forfatteren og naturverneren samt prisutdelingen omtalt. Etter at Owesen mottok prisen på Svullrya kvitterte han umiddelbart med et kvarters lysbildeforedrag om løvene i Øst-Afrika. Her summerte han opp sitt 20 år lange prosjekt med studier og fotografering av løver og andre dyr i hovedsakelig Tanzania. Dette resulterte i boken *Løver brøler i natten*, som kom ut på Pax Forlag i 2003. Dessverre var bildebehandlingen så elendig at forfatteren ikke hadde annet valg enn å stanse boksaget. Gjennom lang tid skjedde det ikke mye for å få løst denne vanskelige situasjonen, og det var lite som tydet på at boken ville bli trykket på nytt med en bedre bildepresentasjon.

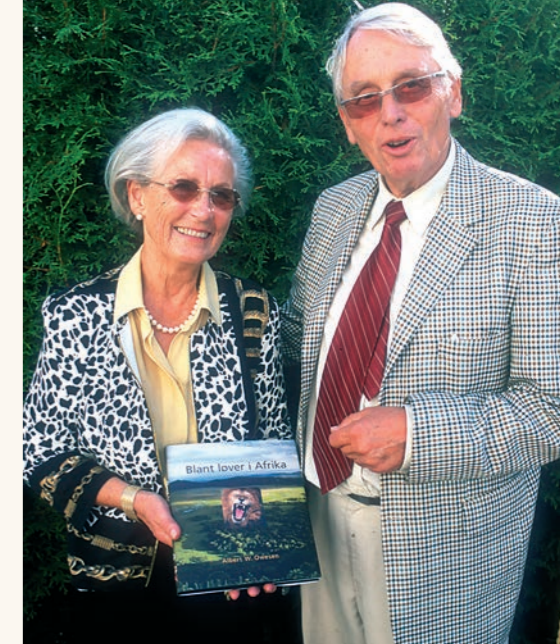
I oktober 2010 døde Albert W. Owesen – 93 år gammel. Et minneord sto på trykk i *Våre Rovdyr* nr. 1–2011. Selv om Owesen bodde på et sykehjem den siste tiden var han helt til han gikk bort engasjert for å finne en løsning på denne bokkonflikten. Et snaut år etter at Owesen gikk ut av tiden var imidlertid den nye løveboken en realitet! Takket være den uopplitelige innsatsen og initiativet til hans kone Ane-Grethe Owesen, som hadde vært med på alle turene til Afrika, ble boken *Blant løver i Afrika* lansert i Oslo den 30. september. Da inviterte forlaget Reise & Kultur AS til *Frokost med løver* på Kafé Løve i 2. etasje i Bikuben i Det Norske Teatret i hovedstaden kl. 10. Mange hadde møtt opp til den fargerike frokosten, som ble innledet med afrikanske trommer og sang. Arrangementet ble ledet av forlegger Hans B. Butenschön.

Ane-Grethe Owesen fortalte innledningsvis om løveopplevelsene i Afrika og de siste års beskjeftegjelse for at den nye boken, som ble trykket i Latvia, kunne se dagens lys. Mange har vært involvert i dette prosjektet, og forlegger Butenschön og Ane-Grethe Owesen trakk fram flere sentrale personer. Fotograf Jon Skille Amundsen har digitalisert og bearbeidet Owesens lysbilder, og Annette Oldenburg har hatt ansvaret for omslag, sats og design. Amundsens store innsats med

bildematerialet var helt avgjørende for sluttproduktet.

Boken er støttet av *Leser søker bok* – en forening som arbeider for at alle skal ha tilgang til god litteratur. En av tre voksne sliter med å få med seg innholdet i vanlig tekst, og det er mange årsaker til det. Blant løver i Afrika har derfor stor og lettfattelig tekst, og språket er dessuten en del forenklet. Vegard Nordin Løvå fra *Leser søker bok* oppfordret i sin tale flere i bokbransjen til å satse på lettleste bøker og utvide markedet for å nå de som sliter med å lese, og han takket Hans B. Butenschön og Ane-Grethe Owesen for engasjement og stor innsats i forbindelse med bokprosjektet. En annen sentral person under arbeidet med løveboken er Marit Myhre, som har vært pedagogisk konsulent. Hennes spesialfelt er elever som trenger særlig stimulans og hjelp i skoleundervisningen. Hennes avdøde mann var for øvrig jerveforskeren Roar Myhre. Noen av Owesens fremragende løvefotografier i store formater ble avslutningsvis vist og kommentert for de frammøtte på Kafé Løve.

Etter boklanseringen var det hageselskap hjemme hos Ane-Grethe Owesen på Vinderen. Det ble en vellykket samling der ekteparet Wencke og Hans B. Butenschön, Jon Skille Amundsen, Annette Oldenburg, representanter fra NRK, flere i Owesens familie og andre inviterte var til stede. Blant de sistnevnte var Ingrid Reed Thomsen, som holdt en glimrende tale i solskinnen. Hun er for øvrig forfatteren bak biografien om kunstneren Christian

Den nye løveboken til avdøde Albert W. Owesen kom ut i høst – i samarbeid med og etter stort engasjement fra hans kone Ane-Grethe Owesen. Her sammen med Hans B. Butenschön i forlaget Reise & Kultur under hageselskapet i Owesens hage på Vinderen etter boklanseringen på Kafé Løve i Oslo sentrum den 30. september. Foto: Viggo Ree.

Skredsvik. De frammøtte fra NRK var personene som har hatt ansvar for restaurering og digitalisering av Owesens filmmateriale.

Løveboken til Albert W. Owesen er gitt ut i samarbeid med sin kone. Det er spesielt hyggelig at Ane-Grethe Owesen fikk oppleve at bokprosjektet ble brakt i havn. Vi i FVR gleder oss over resultatet, og forlaget og alle som har gjort en innsats under denne prosessen fortjener stor honnør. Boken er basert på de to løvekapitlene i originalmanuskriptet som ble levert til Pax Forlag, og fotografiene må ses på også i historisk lys. Owesen hadde ikke en gang motorkamera, men tok ett og ett dias med sitt fotoutstyr. Dagens digitale verden gir helt andre muligheter. Derfor er boken med sine flotte fotografier et imponerende produkt som anbefales på det varmeste!

Ekteparet Albert og Ane-Grethe Owesen under årsmøtet til FVR på Svullrya i Grue, Hedmark den 12. mai 2007. Da fikk Albert rovdryrprisen, og han holdt et glitrende lysbildeforedrag om løver i Afrika etter overrekkelsen. Foto: Viggo Ree.

Patagonias skygger

**Tekst og foto:
Rune Bjørnstad og
Torunn Johnson**

Den mystiske pumaen. Bare få har sett denne mektige katten. Bli med til et sted med ville fjell, isbreer og fossende elver. Bli med til Torres del Paine nasjonalpark sør i Chile hvor kondoren seiler på luftstrømmene og pumaen jakter hare og guanako blant pampasen.

Torres del Paine

Torres del Paine ble opprettet i 1959 med navnet Parque de Turismo Lago Grey. I 1977 donerte en italiener sin eiendom Estancia Rio Paine på 12.000 hektar til parken som da ble utvidet til sin nåværende størrelse på 2.400 km². Parken ligger i Patagonia sør i Chile nær grensen til Argentina. På grunn av sin topografi er den mye brukt av fjellklatrere og fotturister. Den har fått navnet sitt fra parkens enorme loddrette granittklipper som er rundt 2.800 meter høye. Det er utrolig naturskjønt her med dramatiske fjell, viltre elver, blågrønne sjøer og isbreer. Floraen er nydelig med 116 plantearter. Av disse er 75 innført fra Europa. Dyrelivet er både rikt og spesielt sett med en nordboers øyne.

Historikk

Store gårder og puma *Puma concolor* har konkurrert i det sørlige Chile i generasjoner. Sauen ble introdusert i disse områdene i 1877 og økte til rundt 2 millioner i 1916. Konflikter mellom gårder og pumaer eskalerte. Noen brukere hadde flere hundre tusen sauer. I 1927 ble det på en gård drept 84 pumaer på et år. Metodene var feller, jakthunder, rifler og gift. Alle de store gårdene hadde heltidsansatte pumajegere, og det var ikke uvanlig at enkelte jegere drepte 50–75 pumaer årlig. Som et resultat av jordbruksreformer ble størrelsen på de enorme gårdene redusert, og fulltids pumajegere forsvant. Da Torres del Paine ble utvidet i 1975 ville myndighetene forvalte parken som et komplett økosystem – mens gårdbrukerne inntil parken så den som et fristed for sin gamle fiende pumaen. Konflikten er ikke borte, men på grunn av den store økningen i antall besøkende har flere av de omkringliggende gårdene sluttet helt eller delvis med sauedrift og livnærer seg av hoteldrift og økoturisme.

Bare 15 meter fra oss lå en puma og trodde seg usett.

Pumaene i Torres del Paine

Det er beskrevet 32 underarter av puma. I Patagonia snakker vi om *Puma concolor patagonica*. Fødevalget er først og fremst guanako *Lama guanicoe* – et lamalignende dyr som har økt til rundt 3.000 dyr i parken de siste årene. Viktig er også sørharen som ble introdusert fra Europa til Sør-Amerika for drøyt 100 år siden. Andre fødevalg som er beskrevet er fjellnandu, sebragås, sørandeshjort og sau. I årene 1986–1988 ble 13 pumaer fanget ved hjelp av jakthunder, bedøvd og påsatt radiosender. I studieområdet på ca. 200 km² ble det beskrevet minimum leveområder for hunndyr på 27–107 km² og 24–100 km² for hanner. Fra 1975, da parken ble utvidet, forandret pumaene gradvis adferd. Fra å være nattaktive og sjeldent sett økte antall observasjoner, og de ble iblant sett på dagtid og virket mer vant til menneskelig aktivitet. Dette skjedde samtidig som sauedrift og pumajakt i parken forsvant, og turisme og biltrafikk økte.

Spørsmålet man må stille seg er jo om dette bare skyldes forandringer i adferd eller også at antall pumaer økte da jaktpresset ble borte kombinert med større muligheter til observasjoner siden antall besøkende økte. Pr. 1998 var det bare ett kjent pumaangrep på menneske i Torres del Paine da et ungt dyr drepte og delvis spiste en fisker. Pumaforskere mener det i dag er 18–24 pumaer i parken (Agustin Iriarte pers. medd.).

I pumaland

Torres del Paine lå svøpt i tåke med frisk vind og regn som et naturlig supplement. Vi var på vei til en ukens opphold blant parkens spesialiteter som puma, sørandeshjort, argentinagrårev, andeskondor, fjellnandu og mye annet. Pumaen var hovedmålet. Vanskelig skulle det nok bli, men gode, lokale hjelpere var uunnværlige. Mens vi kjørte gjennom parken, flimret gamle biter fra pumafilmen til filmskaperen Hugh Miles gjennom minnet. Kjente steder langs veien bygde opp forventningene. Endelig var vi der!

Den første katten

Klokka ringte 04.00, og senga var mer enn fristende. Men nei. Regnværet var borte og sola var snart oppe. Det andre teamet dro ut for en time siden. En biltur og noen timer senere sitter vi på et utkikkspunkt i le for den kraftige vinden. Plutselig bryter en stemme gjennom på radioen: *Puma, puma!*

En i gruppe to hadde en stor puma på 30 meters hold! Den var på vei til dagleie

Den mektige pumaen! Her er rå kraft kombinert med skjønnhet og eleganse.

da de to møtte hverandre tilfeldig. Katten stoppet og krøket seg sammen mens den stirret på den tobeinte. Deretter svingte den i en bue og fortsatte. Ganske riktig! Rett foran lå et bratt berg. Den skulle legge seg på dagplass! Etter rådslagning bestemte vi oss for å la den roe seg noen timer. Deretter kunne vi gå forsiktig fram på en bakkekam og se katten på ca. 300 meters hold. Og sånn ble det. På ettermiddagen satte vi oss med teleskop og kamera. I flere timer hadde vi eksklusivt selskap – selve symbolet på Patagonias villmarker!

Det ble flere dager med pumaopplevelser. Vi fulgte etter dem på avstand til de la seg for dagen. Tok vi oss god tid og ikke presset dem, aksepterte de oss utenfor sin nærgrense. En dag fant vi en nydrep

voksen guanako. Her var det muligheter! Katten var garantert i nærheten! En mann satt vakt ved kadaveret så kondorene skulle holde seg unna. Vi andre bar opp utstyr som telt, sovepose, mat og fotosaker med blitzmuligheter. Før det ble mørkt var alt klart. Og som forventet. Pumavarslingen fra guanakoene skingret, og lyden kom nærmere og nærmere. Snart var den rett bak teltene. Og der! En puma bare 40 meter unna! Den ruslet bort til maten, kikket på oss, snudde baken til og forsvant. Skitt au! Den likte absolutt ikke teltene. Mer venting. Klokka ble 02.30. Beskjeden kom på radioen: «Vi pakker sammen». Der røyk den sjansen! Vi pakket ned telt og soveposer. Bare kameraene på stativ sto igjen. Nærmest for syns skyld prøvde vi lykta i terrenget rundt. Og der sto det en

puma midt i lyskjegla! Det brydde dyret seg lite om – den ruslet bort til slaktet og startet måltidet. Nå var tiden inne for oss. Vi klikket og blizet som best vi kunne – dette var utrolig! Tjue minutter varte seansen – vi var ikke direkte misfornøyd med nattas opplevelser!

Kondor og hubro

De siste par dagene bodde vi på en gård utenfor parken. Vi hadde avtale om et sauekadaver – guiden vår hadde ei gammel plankehytte vi kunne bruke som kamuflasje. Den store andeskondoren lot seg kanskje lokke! Klokka 04.00 var vi oppe. Før det lysnet måtte vi være på plass, og det var kaldt med hard vind og snø i lufta. Det var gjennomtrekk og kaldt i

fotoskjulet. Klokka gikk smått og ble rundt 11.00 før den første kondoren kom. For en fugl! Med et vingspenn på over 3 meter var det som om små seilfly sirklet over oss. Til slutt var det 16 kondorer som rev og slet i sauen. Den ble rensert på halvannen time. Sist, men ikke minst var vi innom en lokalitet hvor guiden vår hadde sett chilehubro et par år tidligere. Med flaks og dyktighet fant vi uglene! Gjennom kikkert lokaliserte vi hekkeplassen og skimtet store unger på bakken. De voksne var forholdsvis lite sky og mest opptatt av å observere oss. Hvilken avslutning!

I flere timer hadde vi selskap med denne store katten som hadde lagt seg for dagen.

Argentina grårever med unge.

Det er rundt 3.000 guanakoer i parken. Disse dyra er hovedføden til pumaen.

Sluttord

Skal en se puma i Torres del Paine må fokus være akkurat der. Før sola renner og kattene legger seg for dagen etter nattas jakt må en være på plass. Det optimale er å bruke to team som søker gjennom hvert sitt område.

Guanakoen ser en puma på langt hold. De varsler med en skingrende vrinskende gang på gang. Lytteposter og gode kikkerter og teleskop er en god ide. Da kan en også se kondorer som sirkler og går ned på kadavre fra nattens jakt. Finner en ferskt kadaver er katten ikke langt unna. Holder en da kondorene fra matfatet har katten igjen mat til første måltid. Da kan en sitte så nært så en hører det knaser mens pumaen spiser. Det finnes også andre metoder – men noe får en overlate til leserens fantasi.

I løpet av en uke hadde vi kontakt med minst seks forskjellige pumaer. Vi fant to pumadrepte guanakoer – en kalv og en voksen. Alt i alt var turen en kjempeopplevelse – med pumaen som et mektig høydepunkt!

Godt med en liten kattevask.

Andeskondor mot mektige fjell.

Fjellnandu med unger. Dette er Chiles struts.

Et lite glimt av en av parkens rovfugler – en bendelmyrhauk.

Gribbkarakara på pumadrept guanako.

*Nærkontakt med den utrolige andeskondoren.
På grunn av lang reirtid for ungen legger de
kun egg annethvert år.*

*Chilehubroen er
vanskelig å finne.
Her sitter en av
fjærhamsene og
observerer oss.*

Yngleregistreringer av jerv i Norge i 2011

Av
Henrik Brøseth*
Mari Tovmo*
Roy Andersen*

Resultatene fra årets yngleregistreringer viser at det på landsbasis er dokumentert eller antatt yngling av jerv på 58 lokaliteter (figur 1 og 2). Det er dokumentert eller antatt yngling på 37 lokaliteter i fylkene fra Nord-Trøndelag og nordover, mens det i Sør-Norge er dokumentert eller antatt yngling på 21 lokaliteter (tabell 1, figur 1, 4 og 5). Utviklingen i antall ynglinger i perioden 2007–2011 i de ulike regionene er vist i figur 3. Alle rovviltregionene med fastsatt nasjonalt bestandsmål for regionen på antall ynglinger av jerv ligger over bestandsmålet, med unntak av region 3 (Oppland) som ligger under bestandsmålet for regionen på fire årlige ynglinger (tabell 2). Basert på antall ynglinger i perioden 2009–2011 er bestanden av jerv i Norge estimert til 385 ± 46 voksne individer tidlig på våren 2011.

Årets 58 ynglinger representerer en nedgang på 8 ynglinger i forhold til 2010, dvs. 12 %. Det er rovviltregion 3, 6 og 8 som har de største endringene i antall ynglinger sammenlignet med fjoråret. I disse regionene er det en nedgang på hhv. tre, to og fem ynglinger. De andre regionene har en økning på en eller to ynglinger i forhold til fjoråret. Det er flere mulige forklaringer på hvorfor antallet ynglinger viser en nedgang fra i fjor til i år:

1) Hos jerv er det en varierende andel av de voksne tispene som får valper det enkelte år. Fra 2009, da det var påvist 53 ynglinger i landet, var det en kraftig økning til 66 ynglinger i 2010, hvorpå det er 58 nå i år. Det kan være at 2010 var et år hvor en relativt større andel av tispene fikk valper sammenlignet med i år.

2) En annen forklaring kan være at uttaket av bestanden (hiuttak, ekstraordinære

uttak, skadefellinger og lisensjakt) i foregående år har medført en reel nedgang i bestanden som nå gir seg utslag i færre ynglinger.

3) Vinterens overvåkings sesong bød på utfordrende registreringsforhold værmessig en del plasser rundt om i landet. Dette har medført at man har fått gjennomført færre kontroller enn vanlig på lokalitetene og at man således i større grad enn vanlig har måtte støtte seg på helikopterbruk og barmarkskontroller for å avgjøre om det har vært ynglinger. Dette kan ha medført at noen ynglinger ikke har blitt registrert, men vår vurdering er at omfanget av dette ikke er vesentlig forskjellig sammenlignet med tidligere år. Vi ser blant annet ikke noe vesentlig større antall av innmeldte synsobservasjoner av tisper med valp(er) utenfor kjente lokaliteter med yngling enn tidligere år. Både i 2002, 2006 og 2007 har vi sett en nedgang i antall ynglinger sammenlignet med året før, som er tilsvarende eller større enn den nedgangen vi ser fra i fjor til i år.

Tabell 1. Oversikt over status i 2011 på ynglelokaliteter hos jerv registrert i det nasjonale overvåkingsprogrammet for store rovdyr.

Fylke	Status på ynglelokalitet					Sum
	Dokumentert yngling	Antatt yngling	Usikker yngling	Ingen yngling	Ikke kontrollert	
Finnmark a), d)	6	0	1	37	1	45
Troms b)	6	6	3	41	0	56
Nordland c)	12	2	1	49	0	64
Nord-Trøndelag	2	3	0	17	0	22
Sør-Trøndelag	1	1	1	14	0	17
Møre og Romsdal c)	2	3	1	5	0	11
Oppland	2	0	0	14	0	16
Hedmark b) e)	7	5	0	11	0	23
Sogn og Fjordane	0	0	0	5	0	5
Sum	38	20	7	193	1	259

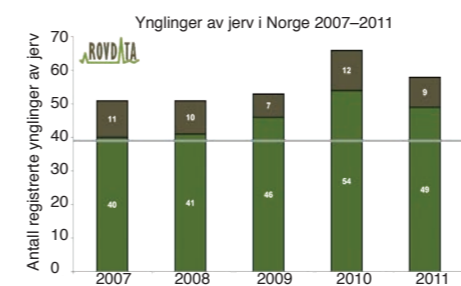
a) - Inkludert en dokumentert ynglelokalitet der tisper og 1 unge er avlivet.
b) - Inkludert en dokumentert ynglelokalitet der tisper og 2 unger er avlivet.
c) - Inkludert en dokumentert ynglelokalitet der tisper og 3 unger er avlivet.
d) - Inkludert to dokumenterte ynglelokaliteter der tisper og 2 unger er avlivet.
e) - Inkludert to dokumenterte ynglelokaliteter der tisper og 3 unger er avlivet.

*Norsk institutt for naturforskning

I region 3 har man i år en nedgang fra fem til to ynglinger, noe som gjør at treårsnittet for antall ynglinger i regionen i år havner under bestandsmålet på fire årlige ynglinger. Alle de andre regionene med bestandsmål for jerv ligger nå godt over målsetningen for regionen. Ser vi på det nasjonale bestandsestimert basert på antall ynglinger de tre siste årene så er det en marginal økning på 23 individer; fra 362 dyr i 2010 til 385 i 2011, noe som tyder på at bestanden er tilnærmet stabil. Den lille endringen i antall dyr skyldes at det utgår et år med 51 ynglinger (2008) og kommer til et år med 58 ynglinger (2011) i datagrunnlaget for bestandsestimert.

Registreringsforholdene på landsbasis under overvåkingsarbeidet var også i år variable. Dette kan vanskelig unngås når alle kjente ynglelokaliteter i vårt langstrakte land må besøkes 4–5 ganger i løpet av registreringsperioden på 3–3,5 måneder. Registreringssesongen på snøfjøre var i noen områder preget av ustabile snøforhold som har gjort sporingsforholdene til

tider vanskelige, mens andre områder melder om jevnt over gode sporingsforhold. Det totale antallet besøk på kjente ynglelokaliteter er redusert med 9,3 % sammenlignet med 2010, og gjennomsnittlig antall besøk per lokalitet har også sunket noe (fra 4,7 i 2010 til 4,2 i 2011). Sammenlignet med fjoråret ser vi på landsbasis en nedgang på 6 % i leteinnsatsen i form av antall registrerte kilometer knyttet til yngleregistreringene av jerv. Størst nedgang er det i

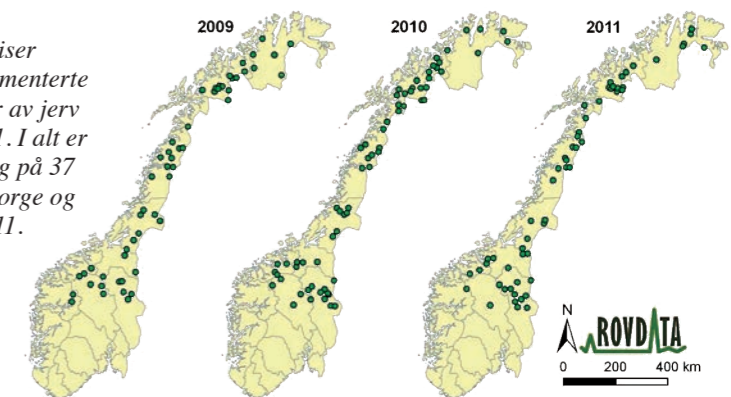

Figur 2. Antall ynglinger av jerv i Norge i perioden 2007–2011. Den brune delen av søylene angir påviste ynglinger hvor tisper og/eller valp(ene) er tatt ut. Den horisontale grå linjen angir det nasjonale bestandsmålet på 39 ynglinger.

Foto: Rune Bjørnstad.

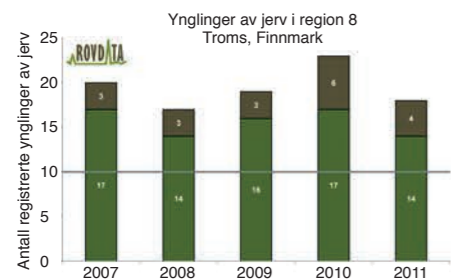
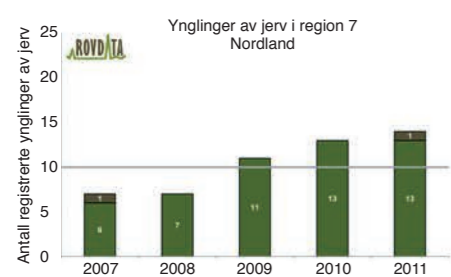
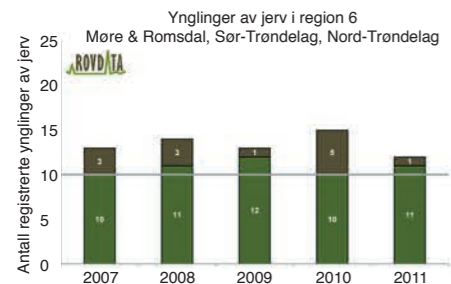
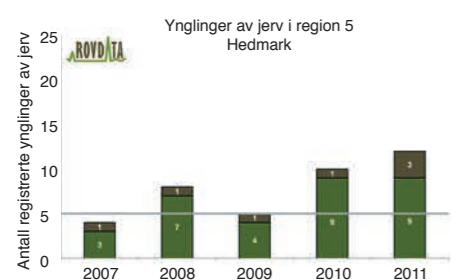
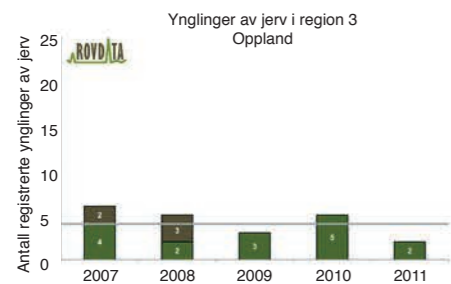
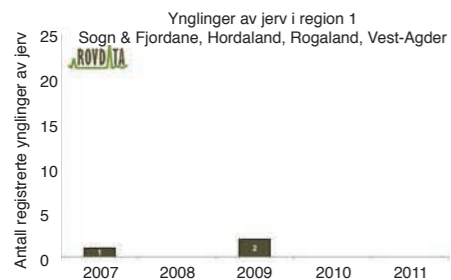
Figur 1. Kart som viser fordelingen av dokumenterte og antatte ynglinger av jerv i Norge i 2009–2011. I alt er det registrert yngling på 37 lokaliteter i Nord-Norge og 21 i Sør-Norge i 2011.

Tabell 2. Antall registrerte ynglinger i perioden 2009–2011 og et bestandsestimert på antall jerv ett år og eldre i Norge.

Forvaltningsregion	Nasjonalt bestandsmål	2009	2010	2011	Gjennomsnitt	Antall jerv
1 Sogn & Fjordane, Hordaland, Rogaland, Vest-Agder	-	2	0	0	0,7	4,1
2 Aust-Agder, Telemark, Buskerud, Vestfold	-	0	0	0	0	-
3 Oppland	4	3	5	2	3,3	20,6
4 Østfold, Oslo, Akershus	-	0	0	0	0	-
5 Hedmark	5	5	10	12	9	55,6
6 Møre & Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag	10	13	15	12	13,3	82,4
7 Nordland	10	11	13	14	12,7	78,2
8 Troms, Finnmark	10	19	23	18	20	144,1
Sum	39	53	66	58	59	385,0

Figur 3. Antall registrerte ynglinger av jerv i perioden 2007–2011 fordelt på rovviltregioner. Den brune delen av søylene angir påviste ynglinger hvor tisper og/eller valp(ene) er tatt ut. Den horisontale grå linjen angir det regionale bestandsmålet.

Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag hvor det er henholdsvis 32 % og 26 % nedgang i forhold til 2010. I Hedmark er det registrert en økning på 43 % i forhold til 2010. Den registrerte leteinnsatsen på landsbasis må sees på som et minimum, spesielt i forhold til at tekniske problemer med GPS-utstyret kan ha medført tap av noe data.

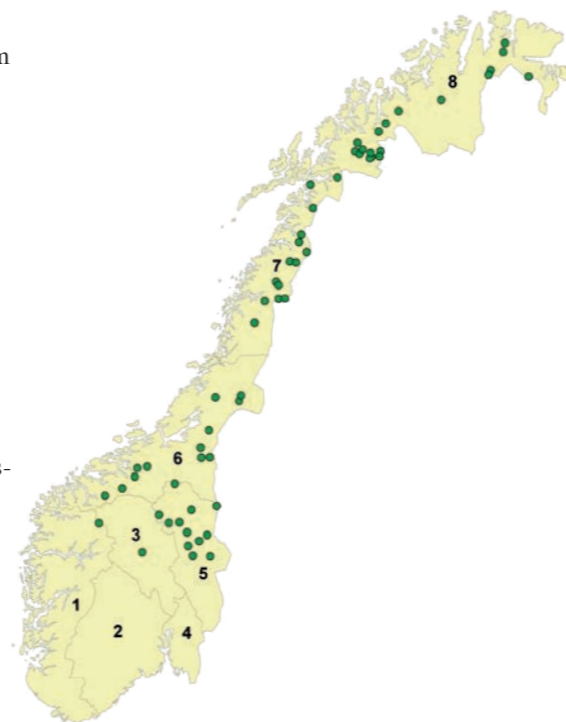
Nedgangen i antall besøk og kjørte kilometer kan tyde på at det i år har vært færre dager med gode sporingsforhold i forhold til tidligere år. God gjennomføring av etterkontroller har ført til at man likevel har god kontroll på registreringsarbeidet, og det har ikke kommet inn flere observasjoner av tisper med valp(er) i områder uten registrerte ynglinger etter registrerings-sesongen enn tidligere år. Statens naturoppsyn (SNO) hadde også i år det overordnede ansvaret for registreringsarbeidet i hele landet. Når det gjelder innrapportering, utfylling av skjema og registrering i Rovbasen ser vi også i år en forbedring sammenlignet med tidligere år på dette området.

Fotodokumentasjon og utfyllende informasjon i forbindelse med registreringsarbeidet er nødvendig og påkrevd. Dette er nå i all hovedsak vedlagt innsendte yngleregistreringsskjema. For øvrig er, etter vår oppfatning, samhandlingen mellom Rovdata, de regionale og sentralt rovviltansvarlige i SNO og det lokale registreringsmannskapet i felt meget bra.

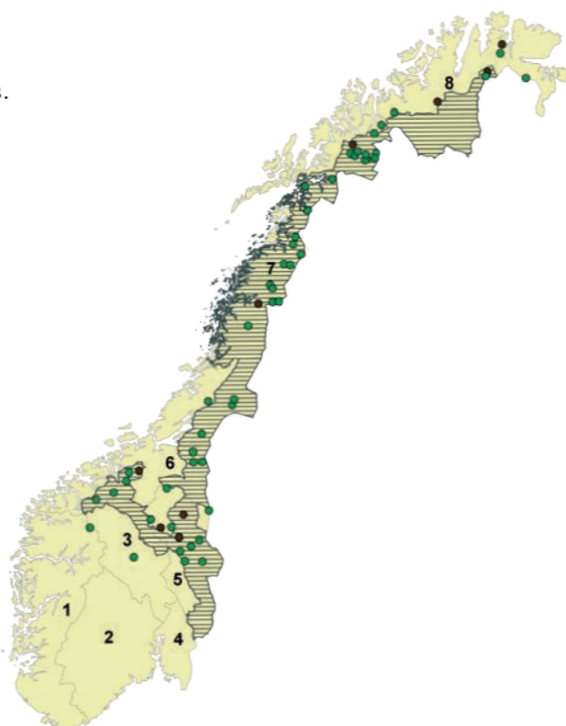
Aktuell litteratur

Brøseth, H., Tovmo, M. & Andersen, R. 2011. Yngleregistreringer av jerv i Norge i 2011. *NINA Rapport 757*. 22 s.
 Landa, A., Tufto, J., Franzén, R., Bø, T., Lindén, M. & Swenson, J. E. 1998. Active wolverine *Gulo gulo* dens as a minimum population estimator in Scandinavia. *Wildlife Biology* 4:159–168.
 Persson, J. & Brøseth, H. 2011. Järv i Skandinavien – status och utbredning 1996–2010. *NINA Rapport 732*. 39 s.

Figur 5. Geografisk fordeling av jerveynglingene på landsbasis i 2011 i forhold til ynggeområdene for jerv vedtatt av de regionale rovviltmyndene (skraverte områder). Brune sirkler angir påviste ynglinger der tisper og/eller valp(ene) er tatt ut.

Figur 4. Forvaltningsregionene og geografisk fordeling av ynglingene av jerv i 2011.

Jervetispe vandret langt

Ei jervetispe ble først oppdaget i Storfjord i Troms i 2010. Deretter dukket hun opp på Hamarøy i Nordland i mars i år – hele 227 kilometer unna, og enda kan hun ha gått lenger!

At jerv kan vandre langt er vel kjent, og det viser også jervetispa «Individ 2337» til gagns. Tispa ble første gang påvist med en ekskrementprøve i Storfjord kommune i Troms i 2010. Under årets innsamling ble hun igjen funnet, og denne gangen med ekskrementprøver på Hamarøy i Nordland, hele 227 kilometer i luftlinje fra Storfjord.

Rekordlangt

– Dette er blant de lengste dokumenterte vandringene blant jervetisper. Vi fant først tre prøver på Hamarøy i mars i år og deretter to i mai, enda 25 kilometer lenger sør, sier Morten Kjørstad, leder i Rovdata.

Prøven i Troms kan ha blitt funnet etter at tisper allerede hadde lagt ut på vandring, så den totale vandringsavstanden kan meget godt være mye lengre.

Trolig ei ung tispe

I følge genetiker Øystein Flagstad i Rovdata er «Individ 2337» trolig ei ung tispe, i og med at de fleste jerver vandrer ut når de er rundt ett år gamle.

– Det er vanlig at jerver legger ut på lengre vandring for å få seg et territorium, og distansene kan variere betydelig. De fleste tisper tilbakelegger imidlertid på langt nær like store distanser som dette, sier Flagstad.

Hannene vandrer lengre

For hannjerv er rekorden mye lengre, og det er påvist en hann som har tilbakelagt minst 500 kilometer i luftlinje på sin vandring. Dette var en hann som ble født i Ringebu i Oppland, og som senere ble funnet igjen ved en DNA-analyse av et ekskrement i Hemnes kommune i Nordland.

– Hannjervene vandrer generelt lengre enn tispene. Det kan være en strategi for å unngå innavl, forklarer Flagstad.

Kartet viser hvor det er funnet prøver etter «Individ 2337». Kart © Rovdata.

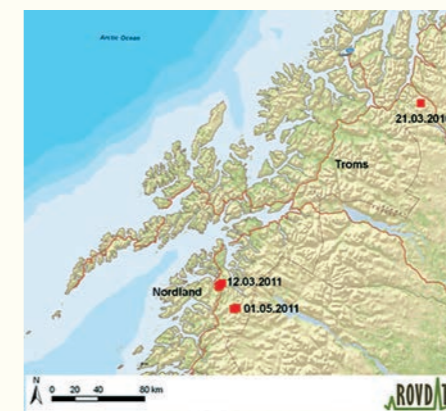
Har passert Tysfjorden

Data fra innsamlingen av jerveeks-kremer i år viser også at en hannjerv, «Individ 2456», har gjennomført en lengre vandring, enten over eller rundt Tysfjorden i Nordland.

Det ble først funnet to ekskrementprøver etter hannjerven i Ballangen kommune i mars 2011. Deretter to i Steigen i april i år.

Det innebærer en vandring på cirka 75 kilometer i luftlinje.

– Om hannjerven har svømt over fjorden eller om den har vandret langs fjellene lengre inn i landet eller på andre siden av grensen mot Sverige, vet vi selvfølgelig ikke. Det er uansett verdt å merke seg at den lange fjorden som nesten deler landet i to ikke har vært noen barriere for denne jerven, sier Flagstad. *Kilde: Rovdata.*

Jervetispa «Individ 2337» ble først oppdaget i Storfjord i Troms i fjor. Deretter dukket hun opp på Hamarøy i Nordland i mars i år. Kart © Rovdata.

Solheim og Ek om ulv

Norge og Sverige er enige om å ha en felles forvaltning av den norsk-svenske ulvestammen, men arbeidet er foreløpig bare på samtalestadiet. I begynnelsen av november møtte miljøvernminister Erik Solheim den svenske miljøvernministeren Lena Ek i forbindelse med møte i Nordisk Råd, og ulv var et av temaene i følge NTB.

Den svenske lisensjakta på ulv har skapt sterke reaksjoner i EU som mener jakta er i strid med unionens fredning av rovvilt. Den svenske statsråden forhandler med EU-kommisjonen om lisensjakten og mener det er viktig at Sverige og Norge står sammen siden ulvebestanden er felles.

I rovviltforliket som partiene på Stortinget inngikk i juni står det at Norge og Sverige skal forhandle om bestandsregistrering og fordeling av grenseulv. Men Solheim kan ikke si når en felles forvaltningsplan vil være ferdig.

Nei til ulvefelling i Slettås

I slutten av oktober avsto Direktoratet for naturforvaltning (DN) en søknad om felling av to ulver i Slettås-reviret i Trysil i Hedmark. Tidligere søknad fra i vår ble også avslått, og dette fikk Ap-ordfører Ole Martin Norderhaug til å levere inn klage til DN på avslaget. Han ba her om at hensynet til lokalbefolkningen og ikke minst barna måtte veie tyngst. Det gikk altså heller ikke. Endelig avgjørelse gjenstår fra Miljøverndepartementet.

Svar på bildequiz side 120:

1. Brunbjørn
2. Rødrev
3. Grevling
4. Hubro
5. Tiger
6. Røyskatt
7. Jerv
8. Gaupe
9. Fjellrev
10. Løve
11. Isbjørn
12. Snøugle
13. Kongeørn
14. Ulv

FVRs flotte t-skjorter

NB! Fotomontasje

NY FVR-SKJORTE

*Koksgrå med ulveakvarell malt av Viggo Ree.
Tekst: Ulven – en naturlig del av norsk natur.*

Bestilles fra våre representanter i Østfold:

*Helga Riekeles
E-post: helgariekeles@hotmail.com
Tlf.: 69263709*

*Stein Karlsen
E-post: stei-ka3@online.no*

*Str. S, M, L, XL
Pris kr 180 pr. stk. + porto*

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Styreleder
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Kasserer
Morten Ree, Varsmoen 10, 7332 Løkken Verk
p. 72 49 63 91, mob 48 17 79 73

Styremedlem
Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
mob 92 43 21 46

Styremedlem
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem
Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem
Christin Valsjø, Hardlandsv. 2 B, 2615 Lillehammer
mob 90 53 95 83

Vararepresentanter
Lars Johan Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Otto Frengen, Havsteinflata 17 D, 7021 Trondheim
mob 94 79 53 64

Leif Jensen, Roseberget 11, 1727 Sarpsborg
p. 69 15 75 39, mob 41 47 22 35

Daglig leder/redaktør
Yngve Kvebæk, Maridalsv. 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Informasjonskonsulent
Viggo Ree, Gomnesv. 139, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Troms og Finnmark
Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Midt-Norge
Lars Johan Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Regionleder Vestlandet
(vakant)

Regionleder Hedmark
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Regionleder Sørlandet
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 12.000 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr. 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet
Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
  - artenes reproduksjonstid
  - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
  - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

Kontingentsatser 2012

Seniormedlem	min. kr 250
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 300
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 100
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av Våre Rovdyr
Kun abonnement Våre Rovdyr: kr 250
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 300):
Sparebanken Soer, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: AASPNO22
IBAN number: NO872800112149

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Tlf.: 22 23 23 89
Web: www.fvr.no

